

BALATON
ALBUMA

természet után rajzolta
és

Németsujvári Gróf

BATTHYÁNY IMRE

Zala Megye főispánjának

tisztelettel ajánlja

Szerelmey Miklós

Műkönyomda intézet tulajdonosa

PESTEN 1848.

FÜRED

ÉS

A BALATON VIDÉKE.

KÉPEKKEL

ÉS

MAGYARÁZÓ SZÖVEGGEL.

Volt az idő, hogy a magyar,
Ha külfoldre rándúla,
És ott jobbat stb.
Stb. stb.

Kisfaludy Sándor.

BEVEZETÉS.

Nagyít a hír, ha szárnyra kél;
Itt valóság több a hírnél;
Illy szépet nem terme még
A magyar vad föld és ég.

Kisfaludy S. Szigliget.

A magyarázó szöveghez, mellyel „Füred és a Balaton vidéke“ itt adott képeit kísérik, rövid szóval bevezethetjük a nyájas olvasót.

Egy római költő mondá, hogy a levegőt és nem lelkét változtatja meg, ki más vidékre száll... A Balaton és vidéke maga egy tiz mérföldnyi s hosszabb czáfolat ez állítás ellen; mert hozzon bár az ember még olly roncsolt és beteges lelket e kellemteljes tájra, felfrisülten és egészségesen fogja az magát ott érezni; unalmát öröm, tespedését vidor életkedv, közönyösségét ifjúi tetterő váltandja fel.

Némelly dolog van Magyarországon, a miről mi magyarok gyakran elmondtuk rég elmúlt időben, hogy ollyan szép és ollyan jó sehol e világon több nem találhatik. Az illy kérkedékeny szó nem kevés tekintetben megritkult már; de ha a Balatonról és vidékéről emlékezünk, akkor bizvást dicsekedhetünk, hogy nemcsak magunk vagyunk, kik azt Europa legszebb vidékeinek sorába számítjuk, hanem e részben kezét fognak velünk minden olly emberek, kik — mint Shakespeare mondja — a maguk jószágát költögetik, hogy a másokét láthassák; mert nincs utazó, ki Füred és Balaton ígéző tájairól magasztalva, sőt elragadtatással, ne szólana.

Magyarhonban a legkülönbözőbb jellemű vidékeket találja fel az utas, kezdve a beláthatlan határu sikságtól a felhők közt fejet vesztő havasokig; talál egyhangu sima pusztaságokat, melyekről isten hatalmas keze, a buján tenyésző füven és veteményeken kívül, minden magasabb növényt

elpusztítani látszik, melyeken az ember a természetnek nem tarkaságát és végtelen változatosságát, hanem egyformaságát és ünnepeles nyugalmat csudálja, melyeken a gondolaterő elzsibbad ugyan és kis körre szorítkozik, de e kis körben annál inkább mélyed, s az embert, ki körüskörül semmit sem lát magánál magasabbat, büszkévé, önérzettel teljessé s elbizottá is teszi; talál viszont szelíd halmokkal borított, idylli kedvességű tájakat, hol ellágyul, s a szelidebb érzelmek és gondolkozás válik lelkületének fő jellemző vonásává; talál végre roppant rengetegeik közepett egekbe meredező kősziklákat, messzeterjedő magas hegyormokat, melyek keblét borzadálylyal töltik el, munkára s szorgalomra ösztönzik, s kényszerítik őt, hogy, a mitől a síkföld lakója vele született kényelmes természeténél fogva vonakodik, ő annál nagyobb erővel lásson az ipar mindennemű foglalatosságaihoz.

A Balaton és vidéke sem egyik sem másik szélsőséghez nem tartozik; egyiránt távol van attól, hogy egyhangu síkságnak, valamint attól, hogy vadregényesnek neveztessek... A hosszasan elterülő tó mellett, s kívált annak északi partján, szelíd változatosságban s szebbnél szebb panorámákat nyitva terjed el e vidék, mely annál inkább képét adja egy minden részeiben bevégzett, mondhatni: művészi szépségnek, mert a nélkül, hogy a nagyszerűbe vagy éppen idomtalanba vágó képekkel rázná fel az utas figyelmét, annak mégis minden lépten a legkellemesebb s megragadó báju látványokkal kedveskedik.

Mióta a Balatont gőzhajó járja, azokra nézve, kik Budapest felől s általában a Dunától jönnek, Kenesétől Füredig igen kedves utazás vár. Kenesénél száll be az utas a gőzösre alkony táján, s a harmadfél mérföldnyi utat egy óra alatt végzi Balaton-Füredig, hol estve érkezvén meg, az nap alig marad egyébre ideje, (föltevén, hogy egészséges, s nem magát gyógyíttatni, hanem élvezni jött a szép vidékre), mint barátságos értesítések által, ha társaságban van, vagy olvasással, ha magányos ember, előkészülni a jövőendő élvezetekre.

Az itt közlött képeknek és az azokat kísérő szövegnek az levén célja, hogy az illy előkészületben az utast segítse, s utóbb a látott szépségeket képen és élő szóval emlékezetében röviden felfrisítse, kérem a nyájas olvasót, ne sajnálja a képek legelsejét, a Balatont és vidékét ábrázoló panorámát, kezéhez venni.

Első kép.

(Panorama).

..... A magyar
A mult idő koráról
Emlékezik, jobbra balra
Őseink üres fészkeit
Látván, s mintegy körülöttök
Sejtván azok lelkeit.

Kisfaludy S. Somlyó.

A Balatont igen sokan, kivált az ott lakó vidékiek, örömeit nevezgetik magyar tengernek. E kis kérkedést csak annyiban lehet megbocsátani, a mennyiben az így szóló magyar el nem feledkezik róla, hogy a tulajdonképi magyar tenger partjait Fiumenél az adriai tenger szélén lehet feltalálni.

E szerint a Balaton, bármennyire áldva legyen is vidéke szépségekkel, meg fog elégedni a tó nevezettel.

Hazánknak, mely mocsárookban és lápokban eddigelé igen gazdag, összesen négy tava van: a velencei tó Fehér megyében; a palicsi tó Szabadka város vidékén; a Fertő Soprony és Mosony megyék közt; s ezek közt a legnagyobb: a Balaton tava, mely fekszik Zala, Somogy és Veszprém megyék közt.

A Balaton sok tekintetben érdemel figyelmet, s azért nem lesz róla egy rövid leírás felesleges. Hosszasága Halász, veszprém megyei mérnök, szerint, valamivel több a 10 mérföldnél, szélessége Füred és Fok közt több másfél mérföldnél; közel Keneséhez haladja a két mérföldet; ellenben Tihanynál, Beszédesnek a Sárvíz, Kapos és Sió lecsapolási terve végett készített térképe szerint, alig üti meg az ötszáz ölet. Mélysége különféle; rendszeren 6—8 öl közt változik; a tihanyi szorosnál ellenben, melynek egy nyolczad mérföldnyi hosszát Wesselényi Miklós áltálúsztá, 24 lábnyi. Egész területe körülbelöl huszonnégyszáz mérföldre megy, ha a szélein levő posványokat is hozzá számoljuk, melyek azonban mindinkább kiszáradnak, mióta a Sió vizénél megcsapoltatván, a tó színe 3 lábnyit és 3 hüvelyket apadt. A vízszin további lecsapoltatásán most is dolgoznak, s az e célra már készen levő terv szerint még 4 lábnyi leszállítás fog eszközöltetni.

Vize csendes időben messziről kék, közelről szőke. Csendes időben, kivált magasabb helyekről, millyenek a tihanyi halmok, láthatni a tóban kisebb nagyobb s különféle alaku kékes foltokat és kigyzásokat, melyek helyüket és alakjukat mindenkor, még téli időben is, megtartatni mondatnak. Ezeket a köznép heveseknek nevezi, mely nevezetet annál inkább érdemlik, mert csak kemény téiben fagynak be, s így minden hihetőség szerint meleg forrásoknak tulajdoníthatók.

Egyike a legszebb és ritkább látványoknak, zivatáros időben nézni a tóba cikázó villámokat . . . Őszkor a Balatont sűrű ködök fedik, melyek rendesen csak tél táján szoknak róla fölemelkedni.

Füreden egy két evezős vitorlás csónak áll készen azok szolgálatára, kik a messze kanyaruló száraz út megkimélésével akarnak Tihanya jutni. Egy illy kirándulás alkalmával beszéltek a velünk volt hajósok a Balaton azon különös tulajdonságát, miszerint sokszor a legcsöndesebb időben, s lát-szólag minden külső ok nélkül, egyszerre felzúdul, és Somogy felől nagy zugással megered benne a hullámok zajongása, s a vész illy csendes időben is olly nagy lesz, mint a legnagyobb levegői zivatar és szélvész alkalmával. Egy kirándulás alkalmával az említett csónokon utitársnőim egyikét, ámbár a tó csak igen gyöngye hullámokat hányt, a tengeri betegség minden jelenségei elővették.

Terményei sokban közösek más tavakéival, csakhogy e tekintetben a Balaton a természet mind a három országából mutathat fel nevezetességet.

Az ásványországból a Balaton igen finom és szép porzót ad, melly az egész hazában különösen kedveltetik, s balatoni porzó név alatt ismeretes. Kenesén tul a somogyi oldalon Siófok táján van legnagyobb bőségben. E por alkatrészei közt különféle ásványdarabocskák vannak vegyülve, mert a közönséges porfövényen kívül tiszta s fényes vasrészescekké találatnak benne, sőt ezenfelül drágakő-töredékecské is, u. m. rubin, topaz, amethyst, granát stb. . . Ásványországi nevezetességei közé kell számolni az ugynevezett kecskekörmöket és úriféjkötöket. Az utóbbiak, valóságos tengeri csigateknők, nevöket alakjukról vevék. Az ugynevezett kecskekörmöket hajdan a köznép valóságos kecskekörmöknek hitte, s regét is mondott róla, mint veszett egykor, üzetvén bűvös erő által, egy gazdag úrnőnek egész roppant kecskenyája a Balaton vizébe, melly kecské körmöit folyvást hányja partra a fel-felzajló Balaton. Egy illy regét művészileg kidolgozva olvashatni Fáy András munkái közt. Ma azonban a köznépbe is át kezd szivárogni azon józanabb tudomás, melly szerint mind a kecskekörmök, mind a velök különben egy alaku s tőlök csak nagyságban különböző ugynevezett számrpaták, nem egyebek megkövesült tengeri csigáknál. E csigák nagy zápor idején a hegyek tetejéről a Balatonba sodortatnak, hol a hullámok és a vízfenéken levő kövek által szünetlenül dörzsöltetvén, gyengébb részeik lekopnak, s a csigáknak csak vastag derekuk maradván meg, ezek valóban köröm és pata alakot nyernek, s így ragadt rájuk a mostani név.

A növényországból sas, nád, gyékény, buzogányos káka, hinár, derzde s egyéb tavi termények kaphatók a Balaton partjain.

Az állatországból hallal különösen bővelkedik, sőt némelly helyein és arravaló évszakokban még a halrol hires Tiszával is vetélkedik. Halai közül legnevezetesebb a gárda, tömentelen sokasága miatt, s a fogas, mellyet hófehér húsa s kedves íze nagy hírre emelt és igen kapóssá tett. Fogas Magyarhon vizei közt egyedül a Balatonban találatik. Említeni kell még az ugynevezett cseresznye-rákot, melly maknyi nagyságu, s eleven korában is piros.

A Balaton történetéből röviden csak annyit említünk meg, hogy az már a rómaiak előtt ismeretes volt, kik az egész vidéket, melly a Drávától Győríg terjed, Valeria, Diocletian császár leánya s Galer császár neje, nevérol Valeriának nevezik. Akkoriban e vidéket még rengeteg erdők lepték,

mellyeket a rómaiak irtogatni kezdettek, s gondjukat egyszersmind a Balaton (általok, Pelsőnek nevezett) tavára is kiterjesztették, melyet a Dunával a Sió vizén vezetett csatorna által hoztak összeköttetésbe. Egy illy csatorna nem csak a forgalomra s kereskedésre volt hasznos befolyással, hanem egyszersmind felette jótékonyan hatot a tó vidékére, mert általa a víz könnyű s gyors lefolyást nyervén, a Balaton mocsáros környezete kiszáradt, s a földművelés számára sok jó föld lett megmentve . . . Őseink sem voltak a Balaton vizére minden figyelem nélkül, mert II. Ulászló király alatt Kustyán határában és a Sió vize táján hosszú híd állott fen e tó hátán.

A mit a régiek tettek, újabb korunkban is megkísértetett; mert a bő s kártékonyan kicsapongó vizű Balatont már a mult század végén lecsapolák, és pedig igen szép földnyereséggel. E lecsapolás még nagyobb mértékben vétetett legujabb időben is munkálatba; sőt most már, midőn magunk dolgáról saját belátásunk szerint minmagunk rendelkezhetünk, kétségünk sem lehet benne, csak dolgainknak adjon az ég jó fordulatot, hogy a Balaton tava körül mind azon czélszerű intézkedések meg fognak történni, mellyek szükségesek arra, hogy belőle minél több hasznot huzzunk, és általa minél kevesebb kárt szenvedjünk . . . Délnyugoti végén, Keszthelyen alol Fenéknél, jelenleg is van rajta híd, mellynek hossza mintegy 500 öltre terjed.

A Balaton vizét saját forrásain kívül, mellyekről fentebb tevének említést, 31 kisebb nagyobb patak, a Zala folyama s 9 parti forrás táplálja. Kifolyása egy van: a Sió vizén, mi által a tó szüntelen ujlásban s mintegy ifjúi erőben és friseségben tartatik.

* * *

A balaton-vidéki lakosok nagyon szeretik azon kérdéssel zavargatni meg az idegen utast: honnét legszebb Zala?

A feleletet aztán maguk szokják e kérdésre jóízűn mosolyogva megadni: Somogybul.

Ez annyit tett, hogy a Balatonnak Zalában vannak ugyan legszebb tájai; de ha ezek kilátását nagyban és egész csoportokban akarja az utas élvezni, át kell mennie a somogyi partra, s a kellemdús és szebbnélsebb változatokkal kínálgató tájakat innét élveznie.

Azonban ma már a fenebbi kérdésre sokkal több joggal adhatni azon feleletet: hogy legszebb Zala a gőzösrül.

Mert mióta a Balatont gőzös szeldeli, sokkal kényelmesben és több élvezet közt végig nézheti az utas a Balaton északi partját a gőzösrül, mint a somogyi partról tehetné . . . Csak egy körülmény van, melly e tekintetben rövidséget okoz: az, hogy a gőzös sebesen halad, s a minduntalan változó szépségeknek új meg új benyomásai megrohanják a kedélyt, melly, illy gyors átrepülés után a legszebb tájak sorozatán, végre alig tudna számot adni magának a látottakról, ha e közben azon kellemes körülmény nem fordulna elő, hogy egy azon tájpontot már messziről, huzamosan, s mindig különböző helyzetben és így új meg új alakban szemlélheti, mi által az élvezett benyomások tartóssá edződnek lelkében . . . Egyébiránt ritka az olly vendég, ki, ha ideje engedi, egy illy gőzhajói kirándulással megelekednék; sőt az első út, melyet Füredtől Keszthelyig teszen, csak megízleléseül szolgál azon szemgyönyöröknek, mellyeket ismételt kirándulások alkalmával újra meg újra s egyre nagyobb mértékben élvezend.

A balaton-melléki hegyek ez északi részen nem alkotnak összefüggő

hegylánczot, hanem szakadozottan, részint egyenkint, részint egyes csoportokban emelkednek . . . S épen ez az, mi e táj összességének olly páratlan szépséget kölcsönöz.

Gyakran dicsérünk meg valamely regényes szép tájat, mely egészben nem egyéb, mint egyes völgynyílás, hegyemelkedés, szirtes csoportozata, vagy kellemes fekvésű erdő árnyas boltozatai . . . A Balaton zalai vidéke nem ilyen. Az egyes szépségek szinte megvannak e tájon is; azonban ez egyesekből nagy csoportokat lehet a szemnek egyszerre áttekinteni, e csoportokat különféle oldalról, minduntalan változó összes alakkal szemlélni, — s ez e vidéknek egyik legnagyobb érdeke.

A természet-tudósok jóformán megegyeznek azon véleményben, hogy e hegyek és halmok közt valaha nagyobb összefüggésnek kellett lenni. Állítják, hogy roppant tűzhányó hegynek kellett e tájon létezni, mely miután századokon által úzte borzasztó játékát, végre kimerülten összerogyott, s a mostan fenálló kisebb hegyek és halmok lettek óriás testének csonka maradványai . . . E maradványok nem érnek fel ugyan öreg ősöknek borzasztó nagyszerűségével; de szépségben, egyenkint és összesen, bizonyosan felmulják azt. Az utas most kéjelegve jár, hol azelőtt csak vész és halál voltak otthonosak.

Szintolly alapos vélemény az is, hogy e tájon, sok századok előtt, tengernek kellett lenni, mely Magyarhon nagy részét, az alföldet egész az erdélyi hegyekig, elborította. Ennek egyebek közt világos tanúságát adja a fenemlített csigák sokasága, mellyek általában olly neműek, minők jelenleg csak a tenger vizében otthonosak. E tenger lehetett az említett tűzhányó hegy táplálója, s miután helyéről elvonult, meg kellett szünni a többé táplálatot nem nyelő tűzhányó hegynek is.

Egy itt volt tűzhányó hegynek bizonyoságaul szolgálnak maguk az itteni földrétegek, kivált pedig a kőfajok, mellyek nagy részint láva-természetűek.

E vélemény elfogadásával egyszersmind magyarázatot nyerünk azon számos ásványos és meleg források létezési oka felől, mellyek a Balaton fenekét szintugy, mint e vidékbeli hegyvölgy keblét, elárasztják.

*
 Az előttünk fekvő panorama egyszersmind megmutatja a tó északi részén fekvő egész gyönyörű hegylánczolatot Kenesétől Keszthelyig.

Ez áttekintés azonnal meggyőzi az olvasót főnebbi mondatunk igazságáról, mert az egész hosszú (tiz mérföldnél messzebb nyuló) téren a hegy-sorozat minduntalan változik, s a helyett, hogy más hegyek módjára, simán és egyformaságban haladna, a legkülönbélebb alakokat ölti fel, mellyek azonban minduntalan megegyeznek abban, hogy ritka szépségnek benyomását okozzák; majd apró, kellemesen domboruló, s meg ismét magasabbra emelkedő, halmokat látunk a parton bájos rendtelenségben elszórva; majd egy árnyas völgybe nyílik gyönyörködtető kilátás; tovább ismét sirhalmok alakjában terül el egy pár hegy; míg utóbb kivájt nyereg vagy tevehát alakját képezik; ismét mások és mások által váltattván fel, mellyek egyike csonkított tetejű gúla, mely tetőkön széles sík térségek nyílnak, a másik pedig és több következő utána lehajlik, lealacsonyul, mintha a földre, vagy a Balaton tiszta tükréhez, közelebb akarna simulni. Ezek közt elszórva egyes hegyes csúcsok, mellyek mintha rögtönözve emelkednének fel többi társaik

közül s a közel vidéken szemlét tartanak. Közbenközben kisebb nagyobb terjedelmű öblök hoznak a tájba ismét új változatosságot, hol a Balaton vize mintegy besiet a hegyek közé, hogy közelebb gyönyörködjek a szépségekben, melyeknek örökös visszatükrözője; meg máshol a szárazföld halmai unván meg merész játékukat, beljebb szöknek a tó vize felé . . .

A gőzösön haladván az utas, itt látja maga előtt elvonulni egyszersmind legtöbbjét azon várromoknak és egyes hegyormoknak, melyeket elhunyt koszorús költőnk, Kisfaludy Sándor, regéi által minden magyar előtt annyira ismeretessé tett; ott van a szentgyörgyi hegy; utána a Badacson, mely az egész tájnak legmagasabb helye; utána Szigliget gyönyörű romjai, a szent Mihály hegye, stb., melyek látása a visszaemlékezések által e kedves olvasmányokra kétszeresen élvezetessé esik; s az ember hálásan emlékszik a derék hazafira s jeles költőre, ki lantját olly lelkesen zengedezteté azon korban, midőn magyar költőnek lenni több tekintetben bélyegzést vont maga után; midőn nyelvünknek és nemzetiségünknek olly kevés pártolása volt saját hazánkban, hogy igen szűk remény lehetett ahhoz, fejlődik-e a magyar irodalom annyira, miszerint előmunkásai felől hálával és elismeréssel foghat megemlékezni az utókor.

Most, midőn a sokáig remélt szebb jövő mármár boldog jelenné kezd válni hazánkban, legyen szabad most e hálát és elismerést itt is nyíltan kifejeznem irodalmunk ezen előbajnokai iránt. Ők azt annál nagyobb mértékben érdemlik; mert munkásságuk sokkal nagyobb tényező volt, mint a közéletben eddig elismertetett, hazánk jelenkori fejlettségének előmozdításában . . . Mikor sok zöld asztal körül csak a nemes urak érdekei felett vitakoztak, ők voltak, kik a néphez intézték ébresztő, felrázó szöveget.

Második és harmadik kép.

(Füred a Balaton részéről. — Kilátás a fürdőházból.)

Hogy örömet lelje fekhelyében,
Rá kulcsolja a föld karjait,
Szép hegyekkel, termékeny rónával
Koszorúzza messze partjait,

Garay János. Balatoni kagylók.

Kirándulásomra, melyet a Balatonhoz és vidékére tevék, szűken volt időm kiszabva. Annál inkább rajta kellett tehát lennem, hogy rövid nap alatt minél többet lássak és halljak, s utazásomat, mennyire csak lehet, élvezetessé tegyem. Ez utóbbi okból választottam olly napokat, melyekben a holdfény növekvőben volt.

Ez magában csekély körülmény. De hitvallásom ágazatai közé tartozik, mindenben minden legkisebb körülményt számításba venni, s belőle hasznot húzni. A kik pedig valaha kényeztetést tettek, tudni fogják, miszerint illy alkalomkor a holdfény, a nélkül, hogy az ember mellette ábrándozni akarjon, igen fontos tényező.

Gőzösön indultam el Keneséről esti 7 óra után, s holdvilágomnak mindjárt ez alkalommal igen szép hasznát vettem. Mérőföldre (t. i. a tó partjától hajónkig) terjedő tűzszlop kísért bennünket haladtunkban, s a telő hold szende fénye varázsképpül tünteté elém a közel és távolabb eső partvidék minden egyes pontját.

A hajón kevés utas volt; néhány élénk fiatal mesterlegény a második helyen, kikhez csakhamar több víg czimbora csatlakozott, s kik minden további tartózkodás nélkül azon otthoniassággal, mely a fiatal kornak és közezsorsnak az életörömei negédtelen élvezésében olly sok mások felett előnyt nyujt, jó mulatás helyévé tették önszámukra a hajófedeztet... Darab ideig részvevő örömmel néztem jó kedvüket, szóba ereszkedtem egyikkel másikkal, s jutalmam, az őszinte lelkek élvezése mellett, egy ital bor volt, mellyel kulacsából az egyik megkinált, s mit szivesen elfogadtam, s el kellett fogadnom, mert tudom, hogy alig hat valami keserítőbben a szegény emberre, mint mikor szivből nyujtott ajándéka visszautasítatik.

Azután nőm fogott elő, kinek a lehető legrövidebb idő alatt a lehető legkimerítőbb előadást kellett tartanom a csillagokrul, mellyeknek két mezejét Budán, a házak halmaza közt és a hegyek korlátozó csúcsai mellett, illy kiterjedésben soha sem láthatá... Elmondám néhánynak görög, latin és arab neveit, s a magyarokat, mellyeket tudtam; s a további leczkeadás alul, minek megértésére különben is évekig tartó mathematicai tanulás szükséges, (ámbar nőm nagyon csudálkozott, hogy egy óraneget alatt mindent érthetőleg meg nem magyarázhatok), az által vontam ki magam, hogy szóváltásra a hajó kapitányához csatlakoztam.

A kapitány angol; derék és viharezzett férfit, ki mielőtt Kiszaludy gőzöshöz a magyar tengerre jutott volna, hosszú évek során vitorlázott szerete a világban s bejárta a föld számos nagy tengerét... Szívességéből némelly utmutatással láttattam el, mellyeknek mind Füreden mind a Balaton vidékén nem csekély hasznát vettem.

Ez első rövid kis tengeri utazásnak csakhamar vége lön. Alig egy óra lefolyása után gőzöszünk a füredi kikötőbe hajtott.

A füredi gyógyvizek és a magyar nemzet közt egy hasonlatosság van: mindkettőnek a régi korban vesz el eredete, s bizonyos adatokat eddig egyikről sem mutathatunk fel.

Csak annyit tudunk, hogy a jelenben van, hogy létezése hasznos és üdvös, s hogy jövődjé mindig szebb, boldogabb és boldogítóbb lesz.

A magyar nép eredetéről vannak ugyan több vagy kevesebb valószínűséggel bíró mondáink; de Füred gyógyvizeiről illyeseket sem mutathatunk fel... Jellemzetes, hogy a magyar, kinek olly szép, annyi érzellemmel és elmésséggel bíró népdalai vannak, kicsinyben és nagyban olly keveset gondolt régi emlékeinek a nép ajkán járó mondák és regék általi fentartásában.

Van ugyan némi mondatörödek a római korból, melly szerint Valeria császárné mint özvegy Tihanyban lakván, anyját a füredi vizek segedelmével veszélyes kórból kigyógyította, s ez okból ott Dianának templomot emelt. De e tekintetben semmi további történetírási tanúságot nem találunk.

Sőt még későbbi időkből is, midőn a magyarok már rég lakták e vérel szerzett hazát, hasztalan keressük nyomát történetírásunk lapjain Füred gyógyforrásainak, ámbar Füred, a falu, valamint Tihany neve gyakran előfordul. Első említést a 17dik század elején tesz róla Zeiler német író, valamint ugyanazon század vége felé Krekwitz és Lower. Ellenben a 18dik század elején már sürűbben kezdik emlegetni. Riethöfer, Bombardi, Beel, Turóczi.

Mind ezen írók szerint azonban a füredi források ez első megjelenése

igen szerényen történik, mert akkor még a jeles tulajdonságu vízhez, mely sáros medrében iszap és nád közt folydogált a Balatonba, csak egyszerű pásztorok s a legközelbi lakosok tévedtek el olykor.

Hogy hazánknak ezen, bár nem legnagyobb gyógyerejü, de minden esetre a legkeresettebbek közé számított, vidéke szépségeivel pedig minden mást felmuló, fürdőhelye bővebben kezdett ismertetni, ennek alig van több egy századánál.

Azon hosszú sora közt a tihanyi főpapoknak, kik Füreden birtak, a nélkül hogy üdvös hatásu gyógyvizére legkisebb figyelmet is fordítottak volna, első volt Lécse Ágoston apát, kinek ez eszébe jutott. . . . Az ember hajlandó azt gondolni, hogy a pap urak, olly sok jól termő hegy híres borát bírván a vidéken, az által lelköket eléggé vigasztalva találák; s így az istenadta vízre gondolni, melly azonban mégis olly sok ronsolt egységü embernek nyújtott volna testi lelki vigasztalást, nem igen juthatott eszökbé. . . . A nevezett apát 1743. körül a források egyikét oduba foglaltatá, közelében fabódét emeltetett, s a környéket valamennyire kicsinosította. E kisszerű intézkedés mégis meghozta gyümölcseit, mert Füred emelkedésének idejét ekkortul fogva kell számítani. A közel lakó birtokosok t. i., látván a pap urakat a savanyuvíz körül heves nyári napokban gyakran igen jól mulatozni, a források körül és a Balaton partján sátorosodni kezdtek, és sátraikat fürdésre alkalmas nyári évszakokban hosszabb vagy rövidebb ideig szállásul használták.

A gondos apát és az említett földesurak jó példája rövid évek alatt egyre többek figyelmét vonta a füredi gyógyforrásokra. Már 1748ban vendéglő és fürdőház emeltetett a forrás közelében. . . . E közben a fürdő hire mindinkább terjedvén, a látogatók száma olly gyorsan szaporodott, hogy 1754ben (alig 10 évvel az első kezdet után) mind a két épületet meg kellett nagyobbítani. . . . Uj tiz év mulva (1764.) ismét meg kellett mind a vendég-, mind a fürdőházat nagyobbítani, s ez utóbbit egyszersmind javításokkal el látni, mert a látogatók száma mindinkább nevedett.

A fürdő minden nevedése mellett azonban jó hirben és névben, alig tartatott az eddig egyébnek, mint ünnepi s vasárnapi mulatóhelynek a közeli helyekről ide tóduló vendégek számára. Senki sem volt, ki a közönség és a fürdő iránti figyelemből nagyobbyszerü épületek költségét magára vállalta, ámbár egy kis józan számvetés bizonyosan meggyőzhette volna a birtokosokat, hogy az itt kivetett költség bő kamattal fog visszatérni. . . . Végre segített isten a dolgon. Megereszté az egek csatornáit, s a füredi apró bódékra s házikókra olly hatalmas felhőszakadást küldött egy tavaszi napon 1775ben, melly azokat mind összerongáltá, s így a birtokosokat újak, erős-bek és nagyobbak építésére kényszerítette.

Kevés év mulva (1782) oda tereltetett a volt magy. kir. helyt. tanács figyelmé is a füredi gyógyvizekre. A víz megvizsgálására két vegytanár küldetett ki. Ezek a vizsgálat végett hely színére rándultak, s beadott jelentésük némelly czélszerű javításnak volt az ivókút és fürdőház körül esz közlője. A kutakat akkor megtisztogatták, czélszerű körfallal és tetővel látták el, mind az ivás, mind a fürdés körül szükséges rendszabályokat hoztak, sétányt alkottak, ligetet ritkítottak, a helyszínén orvost, seborvost és gyógyszerészt állandósítottak, s az egész intézetre felügyelő személyzetet rendeltek. Ekkor kezdtek ismét számos uj és nagyszerűbb épületek emeltetni,

sőt még a fürdőhöz vezető országutak szükséges javítása sem került ki a figyelmet.

Az 1802. év ismét olyan volt a füredi gyógyforrásokra nézve, mely rá új és az eddigieknél még kedvezőbb korszakot hozott . . . Ez évben vette Schusztner egyetemi tanár a forrás vizét újra vegytani vizsgálat alá . . . Az épületek száma ismét nevedezett, s még nagyobb arányban a látogatóké.

Ez időtől fogva Füred megszűnt egyszerű mezei mulatozás színhelye lenni, s fényűzés csarnokává kezdett emelkedni. A fürdői időszak nyári hónapjaiban kereskedők látogaták meg, sétányán hangászok versenyeztek, csarnokában színészek tarták előadásait, s vendéglői termeiben éji — kártyások is kezdék felütni tanyájakat.

1822ben egy kis kórház alapított, és a Balatonban hat hideg fürdőt csináltak, mely szám 1836ban tizenkettőre emeltetett.

Említém, hogy első ösztönt e fürdőhely csinosítására a víz (egy felhőszakadás) adott . . . 1834ben hasonlót a tűz okozott, mely több nagy épületet hamuba döntött. E tűzvész után nem csak a megrongált épületek nagyobbítva és szebben jöttek ismét létre, hanem más ujak is emelkedtek, milylen például az új fürdőház.

* * *

Ezekben előadván a fürdőhely és savanyuvíz érdekesebb történeti adatait, vessünk most rövid pillantást azok jelen állására . . .

Az előttünk fekvő képek egyike Füredet a Balaton részéről mutatja, másika kilátást fest elénk a fürdőházból, mindegyike csak egy részét tüntetvén elő Füred épületeinek.

Ezen épületek közül legnevezetesebbek : a Horvát-ház, mely képeink elsején mindjárt szemközt a Balatonba néhány ölnyre benyuló kikötővel fehérlék. Ez Füred legnagyobb épülete, 105 szobával bíró. A megetté álló épületeknek képünkön csak egyes részei látszanak; ezek : a posta- és Tallánház; utóbb, az utca másik szögletén, a nagy vendéglő, melynek 80 vendégszobája, tágas kávéháza, ét- és táncztereme van. Ez utóbbinak a fürdői vendégek oly nagy hasznát veszik, hogy benne a fürdői időszak alatt minden este gyűl össze táncztársaság, mely rendszerint csak éjfél felé oszlik el. Legnagyobb tánczmulatság azonban a híres Anna-bál, melyre távol vidékekről is számos vendég sereglik össze. E bál rendszeren a fürdősi időszak bezárásának tekintetik, mert az utána következő napokban a vendégek szép része, kivált a kik nem gyógyítás, hanem mulatás kedvéért gyűltek össze, hazautra indul.

Említendő még az ó és új fürdőház, a kórház, a zsidó vendéglő, paplak, Eszterházy curiája, és több kisebb épületek . . . Ez épületek egyikéből, az ó fürdőházból, a kilátást az előttünk fekvő képek másodika mutatja. Mint már magából a rajzból láthatni, egyike ez a legszebb kilátásoknak, melyben a szem a tó messzeterjedő sima tükörén, a szemközi partvirányokon, meg ismét tarka virágokkal hintett réteken, zöld mezőkön, gazdag szántóföldeken, fákkal hintett dombokon és völgyeken, a tihanyi félsziget csendes és ünnepies képén, s a tarka és pezsgő életén, melyet a sétányon annak életvidor látogatói ébresztenek, csaknem egyszerre gyönyörködhetik.

Hasonló szép kilátást nyújtanak a tó felé több más házak emeletei, s ezek közt említést érdemel azon kis épületke is, mely a második képen a tó partján, az elsőn pedig egyenesen szemközt a kikötővel látszik, s külső te-

kintetére kerti fülkéhez hasonlít, tulajdonkép pedig belsejében a vizgépet rejtí, melyen lőerővel szállítatik fel a fürdők használatára, tisztogatásra s locsolásra szükséges vízmennyiség. E fülkéből szinte meglepőleg szép kilátásban gyönyörködhetni.

Az egyház és a színház szinte megnevezést érdemlő két épület; rólok azonban megjegyezhetni, hogy bátran szerepet cserélhetnének, a mennyiben t. i. külső tekintet után ítélve, a színház sokkal inkább beillenék imaháznak, és az imaház színháznak. Ez észrevételemmel azonban legkisebbé sem akarom az egyház építőjét megróni; sőt szerencsés gondolatnak nevezhetni, hogy itt a szabad természet, e tündéri szép vidék ölében, a hatalmas gyógyító istennek egyházát szabadabb izlésben tervezte, úgy hogy általa a régi görög világ csarnokaira édesen emlékezünk vissza.

*

*

A fürdőhelynek három sétánya van. Egyik a Balaton partján a hideg fürdőkkel szemközt, mely csupa magas nyárfákból állván, sajátos kinézésű. Ezt azonban a fürdő tulajdonképi vendégei keveset használják. Második képünkön a hideg fürdőkkel együtt látható.

A második sétány az ivókútát övezi körül. Rajta délelőtti 5—11, és alkonyati 4— $\frac{1}{2}$ óra közt, mely idő alatt a kút a vendégek számára nyitva áll, élénk vitor társalgás foly a mulatozó vendégek közt. E sétány hossza mintegy 50, szélessége 25 öl. Rajta leginkább hársfák vannak ültetve, s közepén a zenészek számára külön emelvény készítve... E sétaterről nézvéen Füredet, az egy díszes város töredékének látszik, nem csak azért, mivel rajta városi fényüzéssel jelennek meg — kivált a női — vendégek, hanem egyszersmind, mivel azt csaknem minden oldalról a legszebb épületek veszik körül; délre a Balatonra nyújt kilátást, keletre és nyugotra az említett épületek övezik két eléggé rendes sorban; északra pedig „Hazafiság a nemzeti-ségnek“ felíráttal a színház áll, melynek háta megett a harmadik sétahely terül el.

E sétahely az ugynevezett angolkert, mely dombosabb téren áll. Első rendezése 1780. körül történt, s ezért a rajta levő fák sokkal kifejtettebbek levén, a sétálóknak sűrű ligetekkel s árnyas helyekkel kínálkoznak... E sétatér a két elsőnél sokkal terjedelmesebb, útai tiszták és jó karban tartatnak, s egyes pontjairól a Zala és Veszprém megyék felé emelkedő hegyekre, kivált pedig a Balatonra meglepő kedves kilátások kínálkoznak.

A ki egyébiránt a zajosabb s inkább külszínes, mint belélettel bíró társaságot néhanéha lélekedző magánynak, vagy egy pár megbízott baráttal kedélyes társalgásnak, kész feláldozni, az nagy élvezetet találанд a szép vidék hegyei-völgyei, mezői, rétei s ligetei közt czél nélküli úton való barangolásban, mely alkalommal élvett kebellet és elégedetten térend mindenkor vissza kirándulásából.

*

Hátra van még e fejezetben magukról a gyógyforrásokról s általában a füredi gyógyhelyről, mint ilyenről, némieket elmondanom.

A balaton-füredi gyógyvizek a kénsavas sókat tartalmazó vasas savanyú vizek sorába tartoznak, s az illynemű vizek közt Magyarhonban első helyet foglalnak el.

E gyógyvizek három forrásból gazdagon ömlenek fel. E források két elseje a sétatéren van, harmadika közel hozzá.

Első a főforrás vagy ivókút a sétater nyugati részén. Ez a többiek felett kitünő kis csarnokkal van körülveve, mellynek kúpját négy oszlop tartja, s a lemenet a kúthoz négy oldalról lépcsőkön történik, hol a savanyuvíz vas rostély alatt őriztetik.

Ez a legrégibb időben használt forrás, s olly vastag erű, hogy egy másod perc alatt többet ömleszt tizenkét itczénél... Tisztán tartására dícséretes gond fordítottatik, s e célból évenként kétszer minden vizét kimerítik, s mind a kúton, mind csövein megtétetnek a célszerű javítások.

Esti 8 órától reggeli 5 óráig, melly időben a vendégek a kútat nem használják, történik az üvegek töltése, mellyeket magán használat vagy kereskedés végett a közel vidékre elszállítanak.

A második kút fő közepforrásnak nevezetetik, inkább északra fekszik, s a többihez képest valamicskével több vasas részecskével bír. Jelenleg nem használtatik, s a hangászkar játszóhelye épen felette áll.

A harmadik forrás keletre fekszik, s mivel vizét fürdésre használják, fürdőforrásnak nevezetetik. A többi forráshoz képest leggazdagabb. Vize melegítetve vezetetik a fürdőkádakba.

E források vize részint ivásra részint fürdésre használtatik.

Az ivás többnyire csak helyben, leginkább reggeli órákban, kevésbbé az estiekben, történik. Palaczkokra szedve hordják ugyan e savanyvizet a közel vidékekre; azonban távolabb elhordatásra nem olly alkalmas, mint hazánk több más vasas savanyuvize, mert ízét és szesét jól beszürkolt edényekben is csakhamar elveszti.

A balaton-füredi vizek fürdésre kétféleképp használtatnak: melegítve és hidegen.

Meleg fürdésre van összesen 42 fürdőszoba, és pedig 14 az ó fürdőben külön szobákban. Ugyanitt van még más 19 fürdő, mellyeknek eddig „paraszt fürdő“ volt a neve, jövődében azonban hihetőleg más leszen. Az új fürdőházban van 9 fürdőszoba, mellyek némellyikében két kád találtatik.

Az ó fürdőházi kádakhoz előre kell jegyet váltani, mert feles számmal fürdőt nem készítenek. Itten csupán savanyuvízi fürdőben fürödhetni, míg a többi fürdőszobákban a Balaton vagy a kútforrások vizét külön vagy vegyítve használják.

A hideg fürdők a Balatonban állanak, s a parttól palló által összeköttetvők. Van itt 12 külön szobácska a férfiak, és 17 a nők számára, azonfelül két közfürdő, mellyekből a Balatonba is kiuszthatni. Itt szinte megvan az „úri“ és „paraszt“ vagy „közönséges“ közfürdő közti különbség, miről szinte reméljük, hogy ezentulra meg fog szűnni. Ugy hiszem, ha egyik fürdőért 24 p. krt kell fizetni, a másikért pedig 10 váltót, már ez által meg van téve köztök a különböztetés, mellynél nagyobb nem szükséges.

* * *

Hogy mind az ivás, mind a fürdés hasznaival közelebbről megismerkedjünk, (mi annál inkább szükséges, mert némelly ember orvosi tanács nélkül épen olly kóresetekben használhatná e vizeket, mellyekben többet ártanak mint használnak) célszerűnek tartom, it némieket idézni T ö r ö k J ó z s e f orvostudornak a magy. tud. társaság által koszorúzott természettudományi munkájából, mellyeket „A két“ (most már egy) „magyar haza első rangu gyógyvizei és fürdő-intézetei“ felől irt.

E munkában mondja a szerző, miszerint mind a három forrás vize szinte egyenlő természet- és vegytani sajátosságokkal bír, t. i. tökéletesen tiszta, szintelen, átlátszó, szénsavas szagu s kellemes savanyu-frisítő csípős, igen kevésbé fém-ízű. Ivás után azonnal böfögéseket okoz. Nyitva levő edényben, s még hamarabb, ha melegítették, elveszti említett ízét, és finom sárgás-barna csapadékot képez... Hőmérséklete $+ 9, 5^{\circ}$ R. Aránysulya 1,0013.

Több mások után legujabban (1837.) Sigm on d orvostudor vetette e források, valamint a Balaton, vizét vegytani bontás alá, s talált egy polgári fontban :

	Az ivókútban :	A Balatonban :
Kénsavas székelegből - - -	6,30	0,49.
Szikkhalvagból - - -	1,08	0,02.
Szénsavas szikélegből - -	1,10	—
„ székelegből - -	6,98	0,47.
„ keserélegből - -	1,10	nyoma.
„ vasélecsből - -	0,32	0,01.
Kovaföldből - - -	0,26	—
Timföldből - - -	0,19	0,09.
Növény- és állat-anyagokból	—	0,54.
	Összesen 17,33	1,62 szemert.
Szénsavból - - -	38,40	1,06 köb hüvelyket.

Külföldi ásványvizekkel hasonlítván Török József tudor a balaton-füredi vasas savanyuvizeket, megemlíti, hogy némelyek azokat a spaai és pyromonti vasas vizekhez hasonlították; de ezekben nemesak a vas mennyisége kétszer háromszor nagyobb, hanem bennök más olly alkatrészek is találtak, melyek a fürediekben nem léteznek. Mások ismét Bilinhez hasonlították Füredet; de Bilin a vastartalom dolgában sokkal szegényebb, s szinte olly alkatrészeket tartalmaz, melyek a füredi gyógyvizekben föl nem fedezhetők... Legjobban hasonlítanak Füred gyógyvizei az Egeri Luiza-forráshoz.

A balaton-füredi vasassavanyuvíz gyógyjavaslatai felől következőket mond el a nevezett tudor :

A főnebbi vegybontás után, ugymond, félreismerhetlen a szóban forgó gyógyvizeknek erősítve, zsongítva oldozó győgyereje, minélfogva e gyógyvíz mind azon betegségekben javalva van, melyekben főfeladat az erősítés, az életmunkásság felmagasztalása, összekötve a pangások, dugulások stb. feloldozásával. Névszerint pedig kitünő jó hatásának tapasztaltatott az erősítő hatásánál fogva a következő bajokban :

1. Gyöngeségben, akár a vérvegy fonák arányán, akár a lágyszilárd részek petyhüdségén, akár nemes nedvek vesztésén, akár hibás emésztés és áthasonlításon, akár szellemi vagy testi megerőtetésen, akár végre az idegrendszer kóros állapotán alapuljon az.

2. A sápkorban, főleg ha az ivás a Balatonbani fürdésekkel összekapcsolatott.

3. A nyálkafolyásokban.

4. Az emésztetlenségben, melly böfögések, zaha (Sodbrennen), szélkórosság, rendetlen ürülések által nyilatkozik.

5. Terméketlenség- és tehetlenségben.

6. Számos idegbántalmakban, u. m. rást- és méhköros görcsökben,

gyomorgörcsben, idült hányásban, idegzsábák-, szédelgések- és szélhűdéseken.

Oldozó hatásánál fogva pedig :

7. A verőcérrendszerbeni pangásokban, máj-, lépdugulásokban és daganatokban, és az ezek által föltételezett rástktör-, búkór-, és aranyérben, sárga- és vízkórban.

8. Az epe- és húdkövek által okozott szenvedésekben.

9. A gilisztakórban.

10. A görvély- és köszvényekben.

11. Végre utógyógy gyanánt számos esetekben javulva van más fürdők, például Buda, Pöstény, Trencsin, Mehádia, Harkány stb. használata után.

Más részről viszont ellenjavaltatnak a füredi savanyúvizek, valamint más vasas vizek is, az általános vérbőségben, torlódásokra, gutaütésre, koraszülésre való hajlandóságokban, ütérdagok, gyuladások, sorvasztó lázak, nemes életművek elfajulásai s elgyöngülései eseteiben stb.

Végre nem hagyja érintetlenül a többször említett tudor, miszerint a Balaton tavában felállított hideg fürdőket sokan a tengerfürdők pótszere gyanánt ajánlották. Azonban a fentebb közlött vegybontásból, ugymond, vajmi világos, hogy e fürdők korán sem hasonlíthatók a tengerfürdőkhez; annyi azonban bizonyos, hogy a hol hideg fürdők javulák, ott a Balatonbani fürdéseknél a hullámcsapkodás, a tiszta derült légben mozgás, a szép és nagy tónak s regényes partjainak tekintete, mely a kedélyre földerítő s erősítő hatást gyakorol, minden más honi fürdőink felett elsőséget kölcsönöznek. A görvélykórban eddigelé rendkívüli gyógyerejűeknek tapasztaltattak a balatoni fürdők.

*

Mióta a balaton-füredi ^{*} gyógyhely rendezése ^{*} a mult század vége felé elintéztetett, azóta folyvást van ott rendes fürdőorvos. Első volt ezek közül (1781.) Oesterreicher; utána következtek Vurm, Ries, Petrovics orvostudorok. Az utóbbi 27 év óta Adler orvostudor jár el e hivatásban, ki mind tudománya, mind rendtartása s készséges bánásmódja által közbecsülésben részesül.

A rendre s közbátorságra az urasági tiszt, egy szolgabíró, s egy katonai biztos, ügyelnek fel... Van azonfelül egy „balatoni társulat“, mely feladataul tűzte ki, a hely kényelmeiről, élveiről gondoskodni, s annak szépítését czélszerű javítások által előmozdítani.

A gyógyintézet évenként a nyári hónapokban, majus elejétől september végeig, látogatattik, ámbár a vendégek száma a tulajdonképi fürdői szakban, junius- és juliushoz, legszámosabb... S a fürdőhely évről évre annyira növekszik közkedveltségben, hogy míg tíz év előtt a vendégek száma alig haladta meg az ezeret, már a mult (1847.) évben többre ment két ezernél. Különösen nevedett a vendégek száma, mióta ezek kényelmes utazására Budapesten két rendbeli gyorskocsizás áll fen, leginkább pedig mióta a Balaton taván járó gőzös mindenfelől a legnagyobb kényelemmel és gyorsasággal szállítja helybe a vendégeket... A nevezett gyorskocsik egyike a nagy pipától egyenesen Füredre megy, másika pedig Kenesére, hol az utasokat a rájuk váró gőzösre teszi által.

Negyedik kép.

(Tihany).

A világtól menedéke
Volt néki a csendes béke,
Melly a szigethalmon ott
Ritkán háborított.

Kisfaludy S. Szentmihályhegyi remete.

A legelső kirándulási pont, hová Füred minden vendége elsiet, s melly a látogatást minden tekintetben igen nagyon megérdemli, a tihanyi félsziget.

Tihanyba két úton juthatni: szárazon és vizen. Az elsőre nézve helyben Füreden mindig kaphatni szekereket. Az utóbbi út rövidebb és sokkal mulatságosabb; hosszúsága integy 2400 ölnyi, s evezős vitorlás hajón tart mintegy öt óránegyedig.

Tihany, mint e gyűjtemény legelső rajza mutatja, a Balaton tavában félszigetet képez. Körülete Fényes szerint egy mér föld; területe pedig, hozzávetőleges számolás szerint, valamivel több egy negyed négyszeg mér földnél.

Legnevezetesebb két csúcsa közé tartozik az ugynevezett nyársashegy és a csúcshegy... Az első az előttünk fekvő rajzon balra látható. Nevét onnét veszi, mert rajta egykor törököket húztak fanyársakra, kik Tihanyba lányrablásra mentek. A másik a félsziget legemelkedettebb helye. Nyugatra fekszik. Rajta egy régi (hihetőleg) őrtorony romai láthatók, azonfelül egy kisebb és egy nagyobb sziklabarlang. Az utóbbiban mintegy 25 ember elrejtőzhetik, de bejárásához veszélyes az elmenet.

Hogy valaha, mint ezt az egész zalai vidékről mondtunk, e hegy-félszigetnek is tűzhányónak kellett lennie, ezt mind az egész hegy alakjából, mind annak lávafajtájú köveiből teljes hitelességgel következtetik a természet-vizsgálók.

Az egész félsziget a legkellemesebb fekvéssel bír, mint ezt az úgynevezett óvárból, melly az előttünk fekvő képen bal oldalt látszik, áttekinthetni. E pontrul messze vidékekre, az egész Balaton környékére, a somogyi és zalai gyönyörű tájakra, a tóparti hegyeken levő várromokra, a legkedvesebb kilátást élvezhetni... Az egész hegy töcsér-alaku, s középtáján két tó van, mint a Balatont ábrázoló rajzon följegyezve, egyik külső, másik belső tó nevezet alatt. Földje bőven van ugyan, de terméketlen, minél fogva a lakosok leginkább szőlőt művelnek, s télen gárda-halászattal foglalkoznak.

A félsziget északnyugati részén, hol a szárazfölddel összeköttetésben áll, még most is látszanak nyomai azon csatornának, melly által az egész tihanyi hegység tökéletes szigetté alakíttathatott. Ez elszigetelés nagy hasznára vált a tihanyi várnak a török dúlások alkalmával, s ennek köszönheti azon szerencsáját, hogy míg a körülfekvő helyek és erősségek nagy része török kézre jutott, Tihany a pogány jármot mindig kikerülte.

Tihany történeteiről hely szűke miatt csak röviden emlékezhetünk. I. Endre király, midőn III. Henrik német császár sergeit megveré, az akkori idők szelleme szerint, előleges fogadása betöltésül, Tihanyban 1055-ben apátságot alapított a benedekrendiek számára, s azt gazdag jószágokkal megajándékozta. Ez apátságot utóbb több magyar király, különféle cím

alatt, még inkább gyarapítá; sőt történeti tanúságok vannak rá, miszerint Tihany egy időben egyszersmind hiteles levéltárul is használtatott . . . Utóbb e jószágokat részint ellenség dulta fel, részint magánosak foglalták le, részint királyi rendelmény parancsolt üdvös közczélra fordíttatni, részint maguk az apát urak fecsérelték, annyira, hogy voltak idők, midőn az egykor igen gazdag Tihany felette szegény volt, míg újabb időkben fejedelmi kegy ismét úrrá tette benne a papokat.

A benedekieknek a félszigeten levő zárdája a 16dik században, midőn hazánkban az osztrák-török uralkodás kezdődött, alakíttatott át várrá, s pedig oly erőssé, mellynek bátyáit az ellenség bevenni nem igen bírta. Benne az időtül fogva várkapitányok vívék a főparancsot, mind addig, míg a sanyaru török járom nyakunkrol lerázatván, a tihanyi félsziget régi békés állapotába jutott vissza.

Régibb időben a tihanyi zárdán és váron kívül még két falu volt a félszigeten: Apáti és Ujfalu. Ma már mindkettőnek helyén csak az egykor fenállt kis egyház romjai szemlélhetők. Fenáll ellenben egy új helység, melly a félsziget nevét viseli: Tihany mezővárosa, mintegy 900 lakossal.

A mi jelenleg legnevezetesebb és szemléletre legméltóbb Tihanyban, azt azon rendben adom elő, mellyben magam megtekinttem.

Az oda érkezés meglehetősen kényelmű csónakon regényes és mulatságos. A helységbeli fi- és lánygyermekek hihetőleg kémet szoknak tartani a sziget ormain, mert valahányszor oda érkeztem, már elfoglalva találtam a partokat egy csoporttal közölök, kik mindkét öklüket, kecskekörömmel, számárpátával és úrfekjötővel tömve, oly kiméletlenül nyujtogaták arczom felé, hogy a megdöbbenés első pillanatában sem én, sem utitársaim nem tudhatók voltaképen, orunkat akarják-e lecsípni, vagy szemünket kiszurkálni, míg különféle, vékonyabb vastagabb, hangokon adogálni kezdék marokra szorított árujokat . . . Ha az ember rekkenő nyárban vizenyős ligetbe andalogni megy, nem csődülnek rá mohóbban a szúnyogok, mint itt e csigaáruló gyermekek, kiknek szüntelen orrunk alá dugdosott kezét nincs szó, melly visszarezzenhetné; mondjon nekik bármit az ember, kergesse őket, szídj meg, intézzen kérdést hozzájuk, ők mindenre csak azon egy felelettel bírnak: számárpátát vegyenek, úri fejkötőt vegyenek, kecskekörmöt vegyenek. Sha megvetted mindegyiknek jobb marka egész tartalmát, hogy menekülje nevetséges tolokodástól, akkor balját emeli fel mindegyik, s ugyanazon közönyös rettenthetetlen hangon sivít füleidbe: számárpátát vegyenek, úri fejkötőt vegyenek, kecskekörmöt vegyenek. S ha rá dörögesz az egyikre, hogy hordja el magát áruival, mellyekkel zsebed már teli van, ő ugyanazon közönyös rettenthetetlen hangon ismétli: számárpátát vegyenek; ha azt kérded: mellyik a legközelbi út a visszhanghoz? afelet rá: erre — úri fejkötőt vegyenek; ha újra leszedod őket, rettenthetlenül sivítnak: kecskekörmöt vegyenek . . .

Ha az ember illy ostromot állott ki a gyermekektől, igen hajlandó lesz, magukat a meglett kora lakosokat sem számítani a legszendébb emberek közé. E tekintetben azonban csalatkozik, mert Tihany lakosai szerény, jámbor, jószívű s barátságos emberekül ismertetnek.

Vannak ugyan, kik lomhaságról vádolják őket; ez azonban csak anynyiban való, a mennyiben a láva-maradványokkal vegyes, és így kiszáradásra igen hajlandó, földet nagyobb szorgalommal hasztalan művelni elmegy

a kedvök. A hol fáradtságuknak jó redményét remélhetik, milyen a szőlőművelés és a téli halászat, ott kitüntetik munkásságukat.

Az ostromló gyermekek közt meredek szirtes úton elhalad az ember az egyház közelébe. Itt már alább száll a csigahéj-vásár, hanem a helyett mindenik első s egyetlen akar lenni, ki a visszhanghoz, vagy inkább a helyhez, hol azt legjobban hallhatni, elvezessen. S midőn végre útítársaimmal oda jutottam, rendre állt a gyermek, a mennyi volt, és saját kiejtésökkel elkezdék egyhangulag kiáltozni a néhány betanult és egészen érdektelen mondatot, melyeket százaknak elkiáltottak már, és még százaknak fognak ugyanazon jelentéktelenséggel elkiáltani:

Hop — hop — hop!

Jobban felelj ekho!

Nem tudsz ma jól felelni?

Nem ám, mert egy kis szél fú.

Tihanytól Füred savanyúvíz messze van-e?

Nem messze van, csak az útja hosszú.

S erre néhány gonoszul összehadart latin verssel állanak elő, melyeket a visszhang rendre megfelel . . . Mi a latin versek helyett örömet tanítottuk volna a kis vezetőket érdekesebb magyar versekre; de oktatásunk, hihetőleg az idő rövidsége miatt, nem igen fogott rajtok. Tanítójuk hihetőleg magára fogja vállalni jövőben e kis fáradságot.

A visszhangot, mely kerek Magyarországon, oly sokáig csak a hangok és visszhangok hazájában, annyira elhíresült, a benedekiek egyházának északnyugati fala képezi, s oly erős, hogy a leghosszabb nemű verset is, ha sebesen elmondatik, visszaadja.

A hely, melyről a visszhangot legtisztábban hallhatni, mint ez minden visszhangnál igen természetes, felette szűk s alig terjed egy pár négyzög öltre, melynek körétől eltávozván, a visszhang egyre csöndesbül, míg csakhamar egészen elvesz . . . S ez annyira híres visszhang hely egészen pusztán és megismerhetlenül áll, úgy hogy ha rá a vendégeket az imént említett gyermekek (kiknek tolokodása csak most kezd kedvessé lenni) el nem vezetnék, azt ugyan hosszas barangolás után is alig lenne képes feltalálni. A derék pap urak, különben az oda járó vendégeknek szívesen látó gazdái, nagy szíveséget tennének a vendégek számára, ha e helyet néhány oda ültetendő fával s tán egy pár kőpaddal, ha nem épen egy kis csinos fülkével is, pedig ez sem kívánna igen nagy költséget, kijelölnék és diszesítenék.

*

A visszhangtól szintazon készséggel vezetik az utast a gyermekek a remete-lakokhoz, melyek régebben Urusko (Üreskö) névvel neveztettek.

Ezek a félsziget észak-keleti részén vannak, kilátással Füred és vidéke felé. A vízszintől mintegy 30 ölnyi magasságban meredek kősziklákba vannak bevésve. Összesen négy öt szabályos üreg, melyek részint lakhelyül, részint kápolnául szolgálhattak. A régiség emléken kívül, melyet előidéznek, rajtok nem sok nézni való van, ámbar már a fenemlített tekintetnél fogva is a látogatásra minden esetre érdemesek. Leginkább érdemel pedig figyelmet a kápolna, melyben az oltárhely, imazsámoly, mind kősziklából kifaragva, szemlélhető. Szintígy, és pedig eléggé gondosan, kifaragva látszanak a szobákban asztalok és ülőhelyek.

E remetelakok felett még mintegy 20 ölnyre egészen meredek kőszik-

*

lák emelkednek, s azok megett terjednek el a helységbeli lakosok szőlő-kertei.

Nem messze e remetelakoktól esik azon két barlang is, melyek 'leánylakás' nevet viselnek. Mindkettő igen közmódon kivájt üreg, minden mesterségesebb elkészítés nélkül.

*

Mint Tihanynak, szép vidéke s kilátásai mellett, legfőbb nevezetessége említendő még az apátsági egyház és kolostor. Mind a kettő egymáshoz tűzve fekszik, mint rajzunkon látható, szép magasságu s a legszebb látásokkal kinálkozó dombon. Építési ideje 1754. Alatta a völgyben terül el a kised helység.

Magán az épületen semmi sincs, a mi akár művészet, akár történeti emlékezés tekintetéből különös figyelmet érdemelne. A képek alig emelkednek túl a középszerűsége; a faragványok több dicséretet érdemelnek. Leginkább említésre méltók, mint valóban jeles készítmények, a sekrestyében levő ruhatár és szekrények, melyek egyházi öltönyök és edények elrakására használatnak.

Ellenben régiség tekintetéből felette érdekes a főoltár alatt álló kápolna, melyhez magából az egyházból történik a lemenet 12 lépcsőn mind a két oldalról.

E kápolna még egy azon korból való épület maradványa, midőn I. Endre király a tihanyi apátságot ezelőtt szinte 800 évvel alapította. A nem nagy terjedelmű csarnok négy derék oszlopon nyugszik, melyek közt az ívek és falak fresco-képekkel vannak festve: mik legkisebbé sem mutatnak ugyan kitűnő művészi ügyességre, azonban itt, a szent emlékü régi helyen, mégis érdekel szemléltetnek.

Nevezetes még és megtekintésre méltó a kolostor könyvtára s ásványgyűjteménye. Az utóbbi nem nagy bőségű. Az előbbiben egyebek közt megérdemli a látogató figyelmét két régi magyar kézirat, mindkettő a 16. századból és így mintegy 300 esztendő. Ezek egyike sz. Benedek és több szentek életét tartalmazza, másika Pyski István, egykori tihanyi kapitány, jegyzőkönyve. Mindkettő nyelvészeti-történeti szempontból is érdekel bir.

*

A ki Tihanyban itt * röviden érintett nevezetességeit megtekintette, s az apátság vendégszerető kolostorának asztalához bejárni szerénykedik, az e regényes kirándulás szellemével egészen egyezőleg fog cselekedni, ha betér valamelly szőlőműves egyszerű kunyhójába, s pásztorias eledellel, mit az bizonyosan szívesen fog — kivált pénzért és szép szóért — nyújtani, a visszútra felfrísíti magát... Én legalább társaimmal mindenkor úgy tevék. Körülültük apró zsámolyokon, füstös konyha közepén, a szőlővel, szilvával és körtével rakott kosarakat, hozzá előkértük a jószívű gazda házi kenyerét, utóbb kézzel adtuk a friss vízzel teli butykokat, s evés ivás közben hallgattuk a szíves gazdát, mint panaszkodott földi terméketlensége ellen, s gondolt vissza sohajtva azon időkre, melyeknek emléke nagyapja nagyapjáról maradt rája, midőn, mint a haza katonái, robottul tizedtől mentek voltak...

Igaz, hogy illy panaszok hallásában az úri fülek többé Tihanyban sem gyönyörködhetnek.

Ötödik és hatodik kép.

(Tátika. — Rezi.)

Tátika, mint egy korona,
Föltéve a tetőre,
Büszkén állott s nézett alá
A földre és időre.

Kisfaludy S. Tátika.

Alig hihetni, hogy a füredi vendég, ha a hely színén és Tihanyban körülnézett, más kirándulást tenni inkább és előbb kíváncznék, mint körültekinteni azon szebbnél szebb hegycsoportokat és egyes halmokat, melyek a Balaton zalai részét oly igen kedvessé teszik, s melyeknek többjein azon meglepőleg gyönyörű kinézésű várromok láthatók, melyek Kisfaludy Sándor regéiben megannyi történeti színhelyekül fordulnak elő.

A gőzhajó minden vasárnap tesz egy kójutat Füredtől Keszthelyig a savanyúvízi vendégek kedvéért. Egy illy út alkalmával a vidék szépségeit nagyban és egészben, s az egyes romok legtöbbjeit is, a Balaton taváról megtekinthetni . . . A ki azonban e romokat és a táj szépségeit közelebből akarja nézni, (s ezt a füredi vendégnek elmulasztani megbocsáthatlan volna), az legjobban cselekszik, ha elszállván Keszthelyre gőzhajón, innét, tetszése szerint gyalog vagy kocsin, teszi az egyes helyekre kirándulásait.

Gyalog utazni hazánkban eddig nem igen szokás. Külföldön nemcsak tudós férfiak, de gazdag urak közt is napirenden vannak . . . A ki nem gyakorlá még, ha lábai nem túlfinnyásak, kísértse meg, s tapasztalni fogja, hogy az út, mellyen az apostolok lovai hordozták az embert, sokkal inkább ellintve van éjjel és úti örömmel, mint mellyen a rázós szekér vagy a puha járatu hintó robog.

Illy terv szerint indulván, kivevén, hogy a gyalog utazás társaságom miatt elmaradt, Keszthelyen szálltam ki a gőzhajóból.

*

Keszthely már a rómaiak idejében kedvelt hely és erős vár volt. Hajdani magyar neve Fenékvár. A török dúlás idejében a végvárak jelesbei közé tartozott, s e kor számos éve alatt sok viszontagságon ment keresztül. Mint várnak, azon korban több jeles kapitányai voltak; de miután a török hazánkból kiűzetett, honvédelmi tekintetből nem igen volt rá szükség, s így lassankint romba dőledezett.

Újabb időben azonban sokkal nagyobb és méltóbb nevezetességre kapott, mint a minővel azelőtt bármikor birt. Ezt neki, s vele minden honfi előtt önmagának, a halhatlan érdemű Festetics György gróf szerezte, ki midőn itt a georgicont alapítá, első alapkövét tette le Magyarország határiba az okszerű gazdálkodás behozatalának. E jeles intézet eredeti rendeltetése volt, az alapító gróf jószágaira alaposan kitanult gazdatiszteket képezni; azonban jó híre csakhamar elterjedvén, azt a nemes keblű gróf 1801-ben a nagy közönség számára is megnyitotta. Ez intézet most is szépen virágzik, s nem csak hazánkban egyetlen, hanem Európában is a legjelesebb gazdaképző intézetek sorába tartozik. Hozzá számos épületek, kertek, mezők, állat- és növény-iskolák, ásvány-, erőmű- s egyéb gyűjtemények tartoznak, s egy igazgató kormánya alatt jeles készületű tanítók által terjedelmesen taníttatnak benne mind azon elméleti s gyakorlati tudományok, melyek okszerű

gazda képezésére szükségesek . . . Ez intézet csakhamar több más tan-intézeteket vont maga után, s jelenleg Keszthelyen a praemonstratiak alatt van gymnasium, elemi iskola, nevelő-intézet, azonfelül szépirás-, rajz-, zene- s énekiskola, mesterképző s vasárnapi tanoda, kórház, Fegyver- s különösen könyvtára igen nevezetes.

Azokon felül, miket a városban a nagy gróf hazafisága hozott létre, a természet szép vidékkel áldotta meg. A Héviz nevű patak mellett van ásványfürdeje is. Tapasztalám, hogy piacza, a budapesti ember számításához képest, korán el van látva gyümölcsessel. E tekintetben azonban az egész zalai Balatonvidék szerencsés, mit részint kedvező helyzetének, részint vulkán-maradványas földének tulajdoníthatni . . . A balatoni gőzhajózás e várost szép jövővel kecsegteti.

*

A nagyszáju vendéglőnek, hol szállva voltam, azon biztatására, miszerint Tátika és Rezi várak omladékaitól fél nap alatt kényelmesen visszatérhetek, szekérre ültem délutáni 1 órakor harmad magammal.

Több óra múlva érkezünk Tátika alá. Útközben az erdők közt egy fiatal pásztor embert találtunk csavarogni puskával, kit kocsisunk megszólított, hogy : öcsém Pista, fölvezetné-e ez uraságokat oda a hegytetőre? A legény többszöri felszólításra sem felelt, míg végre magam is felkérven az 'atyafit', megszólalt, hogy fölvezet biz ő szívesen, de a Pista nevet senki fiától sem tartozik elvállalni, mert őt Ferencznek hívják.

Ferencz különben igen jó és szelid ember volt, csak egy kissé nagyon is együgyű arra nézve, hogy megértene, mi a patvart barangolunk mi Budapestről a tátikai omladékokat megnézni. Nyúlat is akart löni puskájával, de a serét egy bükk törzsébe nyomult . . . Felüle szekerünkre, s a meddig lehetett, felvontattuk magunkat, aztán leszálltunk és gyalog haladtunk elő a romokig.

Ne várja az olvasó, hogy itt a táj és kilátás szépségeiről hosszas leírásokat adjak. A Balaton vidékének minden pontja gazdag e tekintetben, az illy magas ormok pedig, csak ne kimélje az ember a felmenés fáradságát, sokszorosan gazdagok . . . A két tájrajz, melly Tátika és Rezi omladványaival előttünk fekszik, sejteti ugyan a nézővel a vidék szépségeit; de mind e rajz és a mit általa ösztönözve a képzelet teremthet, csak árnyát nyújtja annak, mit itt a természet valósággal felmutat.

Midőn Tátika romaitól visszajövének, hol a százszoros szemgyönyör hosszú időt varázsolt felette rövidde, már alkonyat felé volt. Fejcsóválva emlékeznék keszthelyi vendéglőnk biztatására, ki ez időre mind Tátikáról, mind Reziről visszaérkezendettnek monda bennünket. Társaságunk úgy látta, hogy kettő közt kell választanunk : vagy haza menni s más nap jőni el Rezi kedvéért, vagy, ha a kettős fáradságot nem akarjuk, az utóbbit egészen látogatatlan hagyni. Egy harmadik javaslattal álltam elő, melly közakarattal elfogadtatott : A hold szépen tündökölt a tiszta égen, s miután elég romot és táji szépségeket láttunk és látandunk fényes nappal, elhatároztuk, hogy Rezi romait éji holdvilág mellett látogatjuk meg.

Fáradságunk pazarul lön jutalmazva . . . Az út maga, melly nagy részint jól rendezett fasorok közt, hol keskenyen, hol szélesebben vezet, egyike a legélvezetesbeknek; ott fen pedig a bágyadt sugaroktól megvilágított romok, a közelnek kísértetes megragadó, a távulnak nagyszerű s tündéri

szép kinézése olly gyönyört nyujtanak, melyre soha nem számoltam, mely maga megérdemli, hogy mérföldekre gyalogoljon az ember illy gyönyör élvezésére. Legmeglepőbb volt egy jelenet, melyre mindenütt előfutosó sógornóm figyelmeztetett. „Jertek ide!” kiáltá meglepetés és csudálkozás hangján, megállván egy nyilas előtt, melyet a vár egyik magas falába a rontó idő vésett. Oda siettünk . . . Az olvasó minden hosszas bizonyítgatás nélkül hiszi, hogy sem tündéri szemfényvesztésben, sem babonaságban nem hiszek. S mégis, midőn a helyre néztem, hová sógornóm, maga is elámulva s szinte magán kívül mutatott, a vér hűledezni kezdett ereimben s akaratom és tudtomon kívül azon különös kérdés tolult agyamba: miféle tündéri hatalom űzi itt velünk játékát? Roppant nagy kép állott szemem előtt; óriási vastag rámája bemohosodva, s szalagok és lepek helyett falombokkal és kúszó növényekkel körülöveve. Tájkép volt. Benne hegyvölgy a legszebb formákban váltogatá egymást, erdőség, sötét árnyu völgy és sima vízszín. . . Mozdulatlanul álltam, s nem tudtam, mint fejtsem meg e csudálatos látványt. Néhány másod perc telt bele, míg látérzésem tájékozni bírta magát, s észrevehem, hogy csudálatos látványom nem egyéb, mint egy az idő által előhozott nyilas a falon, melyen keresztül a közeltávol vidék holdfénytől világítva látszott . . . Sok szépet láttam ugyan a Balaton vidékén, de egy sem volt, mi e látványhoz hasonlított volna.

Tátika és Rezi közel fekszenek egymáshoz; amaz északra, ez délre; amaz magasabb helyen, ez alacsonyabban. Az utóbbi jobb karban van. Tátika északi részén nagy kőablán versek olvashatók. A várhegy oldalában megjárhatlan mélységű barlang van, melyből vízforrás fakad ki.

Kérdeztem vezetőnket, a kocsist, és a kit úton útfélen előtaláltam, mi hírét tudják e váraknak a mult időkből? Semmi regének vagy mondának nem akadtam nyomára. A ki legtöbbet tudott, azt mondta: megírta Kisfaludy Sándor historiáját, az ő könyveiben el lehet olvasni . . . Csak a kocsis tudott annyit mondani, hogy Tátikán és Rezin két jó barát lakott, kik ha egymást várukból egy pohár borral meg akarták kínálni, azt dróton szállíták által, mely e czélból volt átnyujtva egyik várból a másikba.

Rezi aljában kisebb hegyen fekszik délnyugatra Aligvár omladéka. Nevét, kocsisom magyarázata szerint, onnét vevé, mert alig várta az ellenséget. Benne, ugymond, egy özvegynő lakott városszonyul, midőn ellenség vette ostrom alá. Általa mindenből kipusztítatván, nem maradt több egy ökrénél és egy véka lisztjénél. Ebből a nő pereczet sütött, piros szalagra fűzte, az ökör szarvára kötötte, s ezt így bocsátotta az ellenséghez, ki neki az adományaért három napra megkegyelmezett; azután feldulta a várat.

Keszthelyen jutottam egy irathoz, melyben a Balatontáji várak és helységek rövid, némellyiknek egy két szóbul álló, története előadatik. Mint hallám, egy tudákos mezei gazda titokban írta le a Festetics-féle könyvtárból, ha igaz; mert az egész emlékiratban semmi titkolni való sincs.

Ez irat szerint Tátika hajdan, még az Árpádok alatt, Tadenka grófok tulajdona volt, kiktől utóbb a veszprémi püspökség kezeibe jutott, míg idő folytával több más kézen fordult meg. Jelenleg Festetics Tasillo gróf tulajdona a hozzá tartozó pusztával és vidékkel.

Rezit, ugyanazon irat szerint, Zalanda veszprémi püspök építteté; most hasonlókép Festetics Tasillo grófé.

Miután egész nap, délelőtt Keszthelyen, délután és este a várromok közt, gyalogoltunk, jó fáradtan értünk éjjel körül rázós szekerekhez. Kocsisunk, míg mi élvezénk, hasonlóképp jó órákat csinált magának, s egy kulacsot, mellyet frisités végett hozott el magával, egészen kiüríte. Az áldomásnak én és társaim adtuk meg az árát. Alig száz lépésnyi távolságra kétszer fordított fel egymásután. A nők többé kocsira ülni nem mervén, Rezi alul gyalog ballagtunk vissza Keszthelyre . . . Hajnali négy óra volt, midőn helyre vergődtünk.

Hetedik kép.

(Szigliget.)

. . . De az idő haladtával
Megemészti vas fogával,
Melly folyvást ront, dönt és árt,
A kápolnát és a várt.

Kisfaludy S. Szigliget.

Még midőn a Balaton hátán úszott gőzhajónk, többször, különféle oldalrul és alakban, tünt elő Szigliget. Midőn szemközt vele haladtunk el, mindnyájunk szeme leigézve tapadt a meglepőleg szép kinézésű romokra. A kapitány látesővel kínálta meg vendégeit, melly kézről kézre járt, s mindnyájan egyhangulag egyezénk meg abban, hogy az addig látottak közt most láttuk a legszebb pontot . . . A terjedelmes mohos romok festői kinézését különösen emeli a falu, melly alattok nyúlik el a hegyoldalban, s fehér házikói szembeszökő ellentétben vannak a barna omladványokkal . . . Ezekről a mult idők nyugalmas szelleme szól le hozzánk: amazokban, a távulbol tekintve, élénk vidor mezei életet kell föltennünk.

De ez utóbbit nem így találtuk, midőn a faluba érkezünk. Uttalan útakon döcögött szekerek egyik görbe utcából a másikba. A házakbol szegénység, elhagyatottság tünt élénk. Az emberek arczaín, maguk viseletén, nyomor és ügyefogyottság tükrözé magát . . . Mintha fenn az egykor hatalmas vár romjai közt most is élne egy döllyfös nemes urnak szelleme, sa nyargatással látogatván az árva adózó népet, mint jó jogu földesúr szeretett jobbágyait.

Nem levén vendéglő, hová éjre bezállhatánk, kénytelenek voltunk a számtartó vendégszeretetét igénybe venni. Nőstül együtt derék magyar emberpár, vendégszerető szíves házi gazda, kinél más nap reggelig időnk azon részét, melly Szigliget várromai megvizsgálásától hátramaradt, kedélyes mulatással töltöttük el.

Szigliget, valamint a távulbol nézve legszebb, ugy közelről tekintve is sok érdekléssel bír. Nagy várnak kellett lennie. Egy szögében délfelé a meszelés még most is látható, mellyen számos látogatók nevei. Kopasz ormairul a kilátás igen gyönyörű. Tájékat ritka növények díszesítik.

Szigligetnek, a szomszéd Hegyesd, Csobáncz, Tátika, Rezi s több más várakkal együtt, a szükség adott lételt. Midőn t. i. IV. Béla király alatt a tatárok hazánkat elpusztították, kezdtek őseink, egy netán elkövetkeztető hasonló csapás esetére, előlegesen védhelyekről gondoskodni, s építék a Balaton-táji várakat. A kő ez építésekhez többnyire a kővágó-őrsi kőfejtőből hordatott.

Sokat kellett e várak miatt a környékbeli adózó népnek szenvedni, részint azért, mert illy várakba, vagy azok közel környékébe, rabló mar-talócz csapatok vonták meg magukat, kik a közel föld népét rabolták és pusztították kiméletlenül; részint mivel némelly, leginkább osztrák, zsarnok várkapitányok a vidékbeli adózó népet erőszakkal hajtották a várakba kényszerített munkák véghez vitelére. Illy kapitányok olykor a kereskedőknek is zsarnokai lettek, törvénybe ütközőleg rendkívül magas vámokat és adót csikarván ki tőlök.

Szigliget rég időtől fogva a Lengyel család tulajdona. A törökök ki-űzetése után kezdett pusztulásnak indulni. Végromlását azonban mennykő-csapás okozta.

Nyolczadik és kilenczedik kép.

(Sümeg. Csobáncz)

..... Most pusztán áll fen —
Összeroppant kőhalom;
Feldulá a mindent dúló
Legfőbb erő s hatalom,
Az idő ...

Kisfaludy S. Somlyó.

Sümeg mezőváros a felette levő váromladékkal távolabb északnak fekszik a Balatontul. E vár is IV. Béla alatt építtetett, s a veszprémi püspökség birtoka volt ... Ujabb korban Kisfaludy Sándornak volt a város lakhelye, ki ott irta meg nagy részét jeles költeményeinek.

A körül fekvő váromrok közül ez van még legjobb karban, mint az előttünk fekvő kép is mutatja. Falaiból legtöbb áll fen, s mind az építési ékesség, mind a kövek faragványai tanusítják, hogy nem kis fényüzéssel építtetett. Udvarában a pinczék és vízfogó helyei, kősziklából mesterségesen kivágva, most is láthatók.

Egy fiatal suhanczot szólíték fel vezetőül, kitől menet közben tudakozódtam, tud-e valamit a vár történetéről? Kérdésemre a következő mondat beszélte el:

A török egykor körülvette a várat, s éhséggel akarta megvenni; de a püspök és katonái sokáig fel tudták magukat tartani. Egyszer a basa, kinek sátra a város mostani vásárterén volt, felszólítá a püspököt, hogy beszélni akar vele. A püspöknek nem nagy kedve volt e beszélgetéshez; hanem minden szolgáját felszólítá, hogy kinek volna kedve, lemenni ruhájában és személyében? Rédei lovász vállalkozott ... A lovásznak féltáto lova volt, melly induláskor háromszor ágaskodott ég felé, miből a püspök szerencsés jóslatot magyarázott ki a ruhájába öltöztetett lovásznak ... Ez a basához érvén, illy kérdést hallott tőle: kardot választasz-e vagy puskát? Melly furfangos kérdésen azonban a lovász esze azonnal kereszttül járt; azt felelte, hogy neki mindegy, s azzal késedelem nélkül levágta a basa nyakát, mintha csak répa lett volna, s nyargalt vele vissza a várkapu felé. A törökök kergették, kétszer majd el is fogták; de a táto ló megszabadította, (valamit tett azon tüzelés is, melly a várbol a törökökre özlött) ... Ekkor nagyot örülvén a püspök, mondá a lovásznak, hogy

kérjen akármit, mindent megad neki. A lovász nemességet kért. A püspök megadta! S azóta nemes a Rédei-nemzetség, melyből — így fejezte be kevélyen a suhancz — apám, nagyapám, én és mindnyájan származtunk.

Reggel indulván el Szigligetről, dél lett, mikorra Sümegyet megjártuk. Visszafelé a badacsonyi kikötőhöz mentünk, útközbe ejtven Csobáncz romjainak megtekintését.

Meredek köszikláktól övezett hegyen épült. Környéke s a kilátás magas ormairól szinte szép ugyan, valamint általában e vidék minden pontja; azonban a benyomás, melyet tesz, inkább komor és andalító. Azért hihetőleg, mert kevesebb életpezsgés látszik körülötte; s tán azért is, mert az elpusztult és szertedüledezett falak mellett még az egykori várkert földhül felhányt kerítése is látszanak, mik a látogató lelkében élénkebben keltik fel a mulandóság szomorú eszméit... A hegy egyike lévén a legmagasabbnak, róla a szomszéd hegyeket, s ezeken a múlt idők szomorú rom- emlékeit, messze beláthatni.

Csobáncz több szomszéd helyekkel a Gyulafi-család birtoka volt, melynek utolsó ivadéka Rákóczi mellett fegyverre kelvén, midőn ez idegen földre bujdosni kényszerült, az utolsó Gyulafi is követte őt sorsában; s utóbb — hagyományos hírek szerint — Törökországban Mahomet hitére tért.

E történeti adattal érdekes a következő mondát összehasonlítni, melyet ez utolsó Gyulafi-ivadék elpusztulásáról vezetünk, egy ottani szőlőőr, adott elő. Volt, ugymond, az utolsó Gyulafinak egy tátos lova, melynek a császár hírére vevé, s kérte Gyulafit, hogy a derék paripát adná neki. De Gyulafi nem akart megválni kedves jószágától. Tagadó válaszára a császár megharagudott, és sereggel indult ellene, hogy elrabolja sajátját erőszakkal. A tátos ló megérezvén a császár érkezését, így szólott gazdájához: Édes gazdám, veresd visszafelé lábaimon a patkóimat, aztán ülj nyergembe, majd elviszlek én heted hét országon túl, hová nem ér el a császár rabló keze... Gyulafi e szerint cselekedett, és soha többé nem volt a vidéken látható.

E monda összeköttetésben van azzal, hogy a Gyulafiak czímerében egy ló eleje s két visszafordított patkó volt látható. Még nem régiben két véssett kő állott a várromok közt, a Gyulafiak czímerével és nevével.

Csobáncz várában hajdan gyűlések is tartattak. Vég-elpusztulása a kurucz-világban történt. Még most is mutatják a helyet, mellyen a labanczok betörték. A romok közt a kút helye most is látható.

Nem messze van ide a hegyesdi vár, melly onnét vette nevét, mivel igen keskeny csúcsu hegyen épült. Kis vár volt, mint romai is mutatják. Mint foglalák el a 16dik század közepe táján e várat a törökök, és mint vették ismét vissza tőlök a magyarok, érdekes leírását adja Istváni XX. k. 245. l., és Katona Hist. Crit. XXIII. k. 578 l.

Tizedik és tizenegyedik kép.

(Az öböl és Balaton keleti s nyugati része.)

Ottan álltam Badacsonnak

Lejtőjén a szent helyen . . .

Garay J. Balatoni kagylók.

Itten díszlik s divatoz még

Ösi erkölcs és emberség.

Kisfaludy S. Szigliget.

Hazai szőlőhegyeink közt Badacson a leghíresbek közé tartozik. E hegy a balaton-mellékiek közt legmagasabb. Szüretei országszerte híresek, s fényre és vigalomra nézve a mádi szüretetek után minden esetre legelsők.

Bora nevezetes, ürmöse még inkább, mert ez a hazában a legjobbak közé tartozik.

Legmagasabb hegy levén e vidéken, róla a kilátás valóban nagyszerűnek mondható. Mit az ember egyenkint, mint meg annyi egyes szépségeket, látott eddig e vidék egyes pontjain, itt összefoglalva egészben tekintheti által.

E magas és széles hátú tetőt azonban csak ritka vendég látogatja meg, nőknek pedig szinte lehetlen rá a feljárás, nemcsak a meredek szirtek miatt, hanem mivel apró csemetékkal és bozótokkal olly sűrűn be van növe, hogy csak ügygyel bajjal lehet alattok és közöttök keresztül bujkálni.

Keleti részén vannak egy nagy épület, hihetőleg egykori zárda, romai. Ez oldalon fakad ki a hegyből egy felette kedves ízű jéghideg forrás. Alább fekszik Badacson-Tomaj falu, melynek több pontjáról gyönyörű regényes kilátások élvezhetők.

Az előttünk fekvő két kép a hegynek csak egyegy — keleti és nyugati — oldalát mutatja. Az egész hegy, a többiekhez aránylagos magasságában és terjedelmében, a „panorama” feliratu első képen látható.

A hegy messze belép a Balaton tavába, s ez okbul mellette két oldalon két öböl képződik, melyekből a vidékre felséges kilátások nyílnak, mint ez a két képen látható.

Közel látszik ide, valamint Szigligethez is, sz. György hegye, melynek tetején szinte megvannak még a hasonlóvár romai. Történeteiben a két főpont ugyanaz, mely a többi e vidéki várakéban: a tatárok pusztításai után IV. Béla idejében építettett, s a törököknek hazánkba kiűzése után pusztulásnak indult.

*

Badacson csúcsairol még egyszer körültekintvén a vidéket, melytől bizonyára a legkedvesebb emlékeket viendi magával minden fogékony kebel, legjobban teszi az utas, ha gőzösre száll, mely dél körül szok az itteni kikötőben megállani, s visszatér Füredre. Ha tovább is szekéren folytatná oda visszautját, láthatna ugyan még kedves vidékeket; de ezek az eddigiekhez távulról sem hasonlíthatók.

Utolsó gondolatja, mellyel a bájtéljes vidéktől elvál, bizonyosan nem más lesz, mint azon buzgó feltétel, hogy a történeti emlékekben dúsz és

szépségei által nevezetes helyeket minél előbb sietend ismételve meglátogatni.

Füredről a közelebb eső helyekre szárazon is tehetni kedvesebb kirándulásokat; de az élvek, melyek ez úton kínálkoznak, az előbbieknél sokkal csekélyebbek . . . Vidám vegyes társaság azonban azok értékét igen emelendi.

Illy kirándulási pontok legközelebb a Kassics-féle kastély; a füredi, nostori és arácsi völgyek; Nagy-Vásóny, Tamáshegy, a malomliget. Szinte érdemesek a látogatásra Somogy némelly pontjai túl a Balatonon, hol szinte nem szűkölködnek a tájak kedvességben, hol azonban mégis a kilátás legzebb részeit teszik a visszatekintések az elhagyott Zala vidékére.

*

Záradékul kevés szót^{*} kell mondanom a nyájas olvasóhoz . . . A leírás, melly itt a Balaton-táji képekhez mellékelve van, kevésbbé foglalkozik a vidék és annak pontjai regényes leírásával, mint inkább azzal, hogy mind azon nevezetesb helyekről, melyekről itt szó volt, némi ismereti adatokat nyújtson . . . Bizonyos vagyok benne, hogy e részben minden komoly lelkű olvasónak kívánatos szolgálatot tettem. Mert hiszen az egész Balaton vidéke regényességben olly gazdag, hogy azt száraz papíron holt betűkkel visszaadni lehetlen. Saját keblének a természet szépségei iránti fogékonysága itt mindenkinek a legjobb tolmács leend.

De ugy hiszem, ha a vándor e füzettel kezében indul a regényes utazásnak, sokkal nagyobb lesz minden egyes ponton gyönyörölve, hogyha a látott helynek, mellynek utánozhatlan szépségei szemléletében kéjeleg, előre birja némelly legszükségesebb ismertetési adatait . . . Valamint arról is meg vagyok győződve, hogy személyesen meglátogatván a leirt tájakat, akármi-kor utóbb kezébe veszi e képeket és e szöveget, életének édes óráit fogja általok visszaidézni emlékébe, azon órákat, mellyeket a hasonlíthatlan szépségű tájakon töltött, s nem utó-élvezet nélkül fogja ismételve megtenni magányos szobájában a regényes kirándulást, melly annyi örömet okozott keblének a valóságban.

Udvari Örvényes Aszófő Fűtő Áraics Kővesd Csopak

Fülöp Szeperd

Szigliget

Keszthely.

Gyenes

Vonyartz

Dids

BALATON TAPOLCA

ZALA VÁRMEGE.

SOMOGY VÁRMEGE.

1000 2000 3000

2. Máj

D R A M A .

Palaznok

Alsóőrs

Kenese

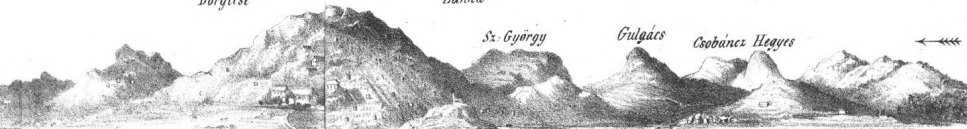

Dörgicse

Zánka

Ságh

Ákai

Sz. György

Gulgács

Csobáncz Hegyes

Badacson

Badacson Tómai

Ábrahám

Sz. Mikály

Meszes György

VIA.

VÁRMEGYE

KENESE

Keszthely

Szigetmonostor

Balatonszemes

Sarmas

Lőlle

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

Szenttód

Szigetmonostor

Szentgyörgy

0 1000 2000 3000 4000 5000 6000 7000 8000 9000

Magyarországi Mesterek

VE SZPRÉM

Die Hafenstadt von Palermo im Jahre 1840.

„Palatoresserol“ FÜRED von der Seite.

Szeged - Múlt és Jövő Szeged

Kilátás a Tisza felől.

FÜRED. Ausicht aus dem Badkhaus.

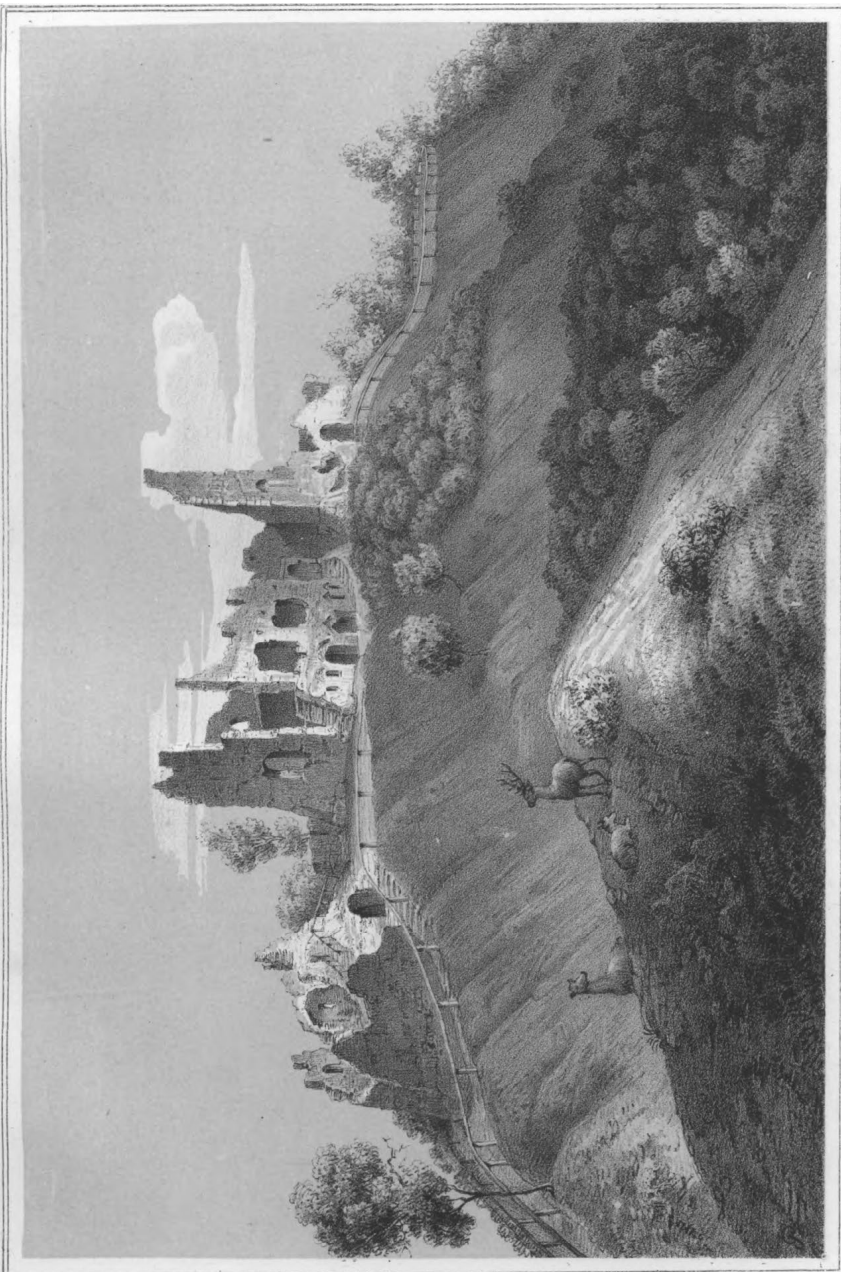

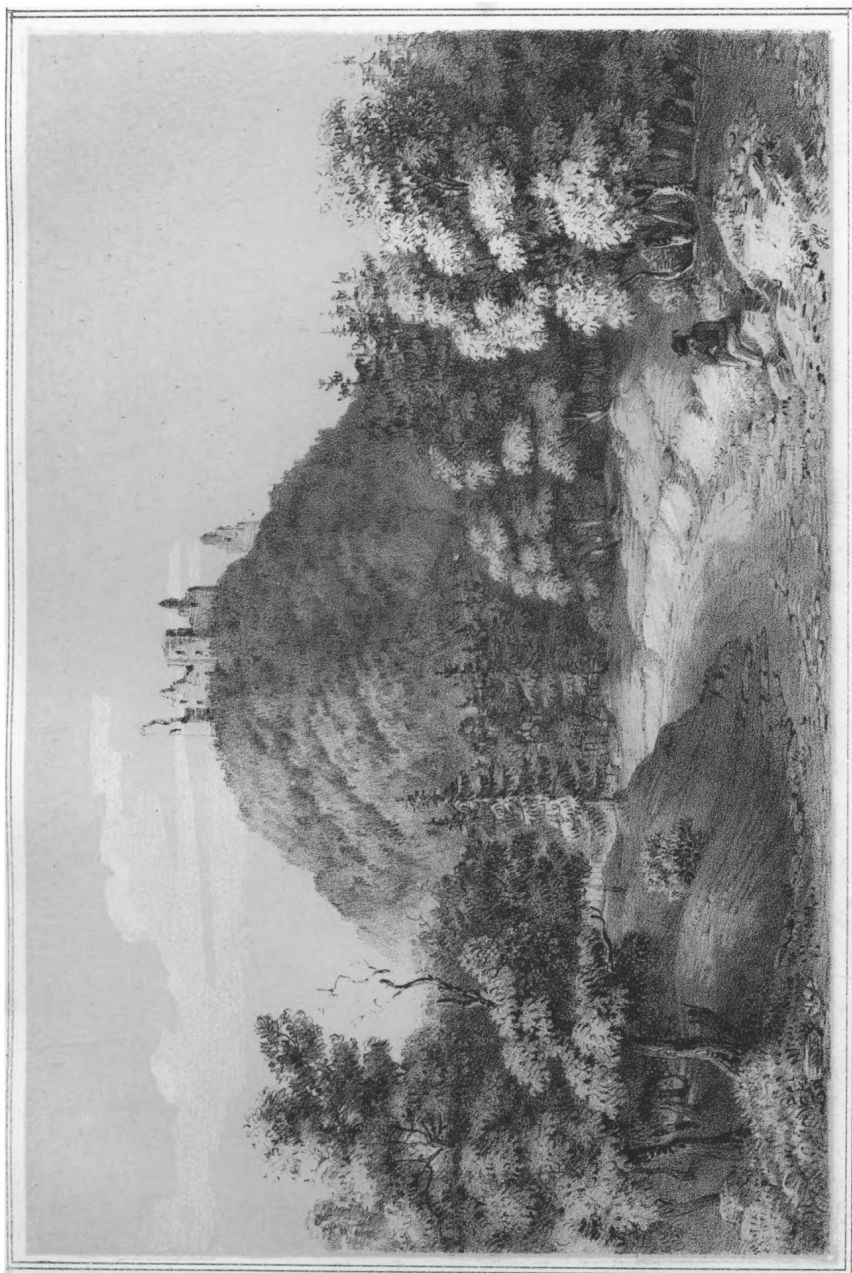
S. Reinig-Miklos, Lithograph, Pest.

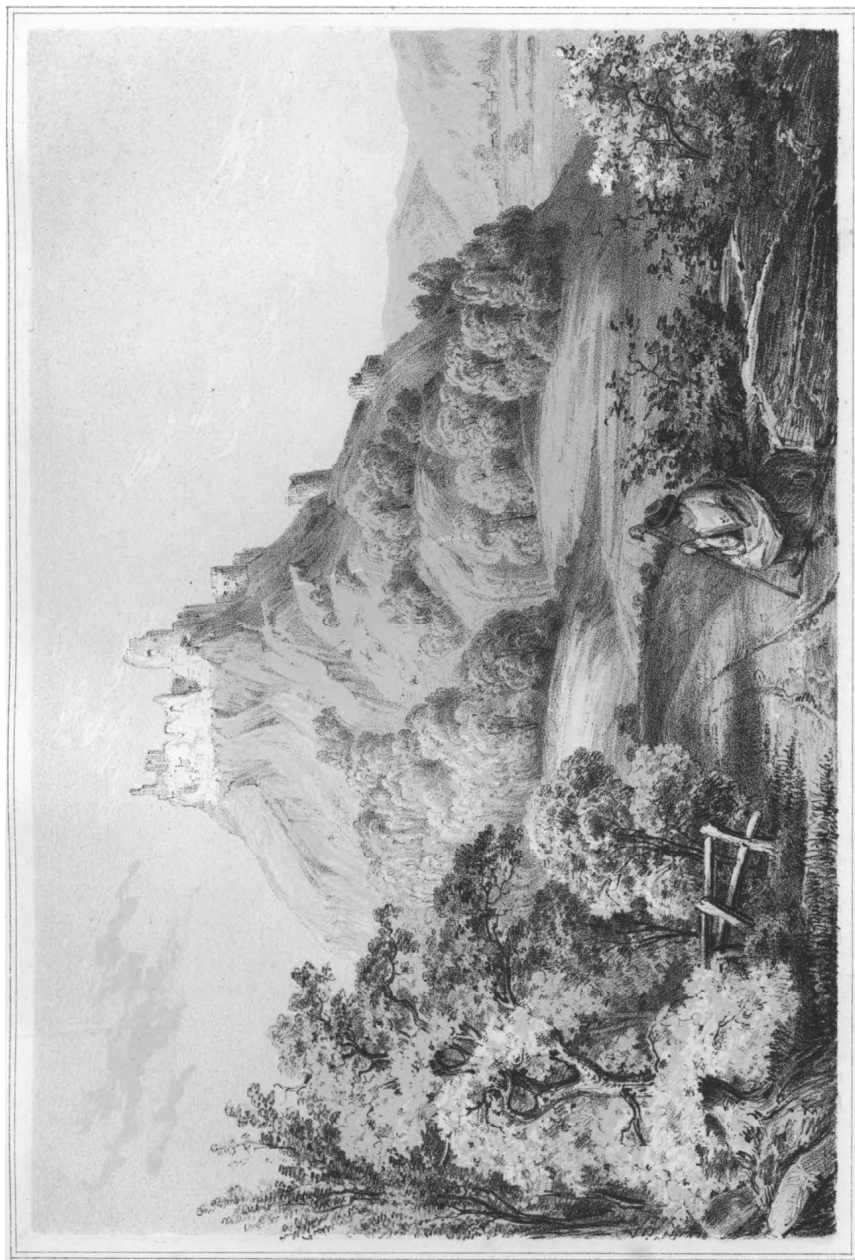
TILLY.

THE GREAT WALL

THE GREAT WALL OF CHINA, AS SEEN FROM THE MOUNTAINS OF SHAN-SI, IN THE PROVINCE OF SHAN-SI, CHINA.

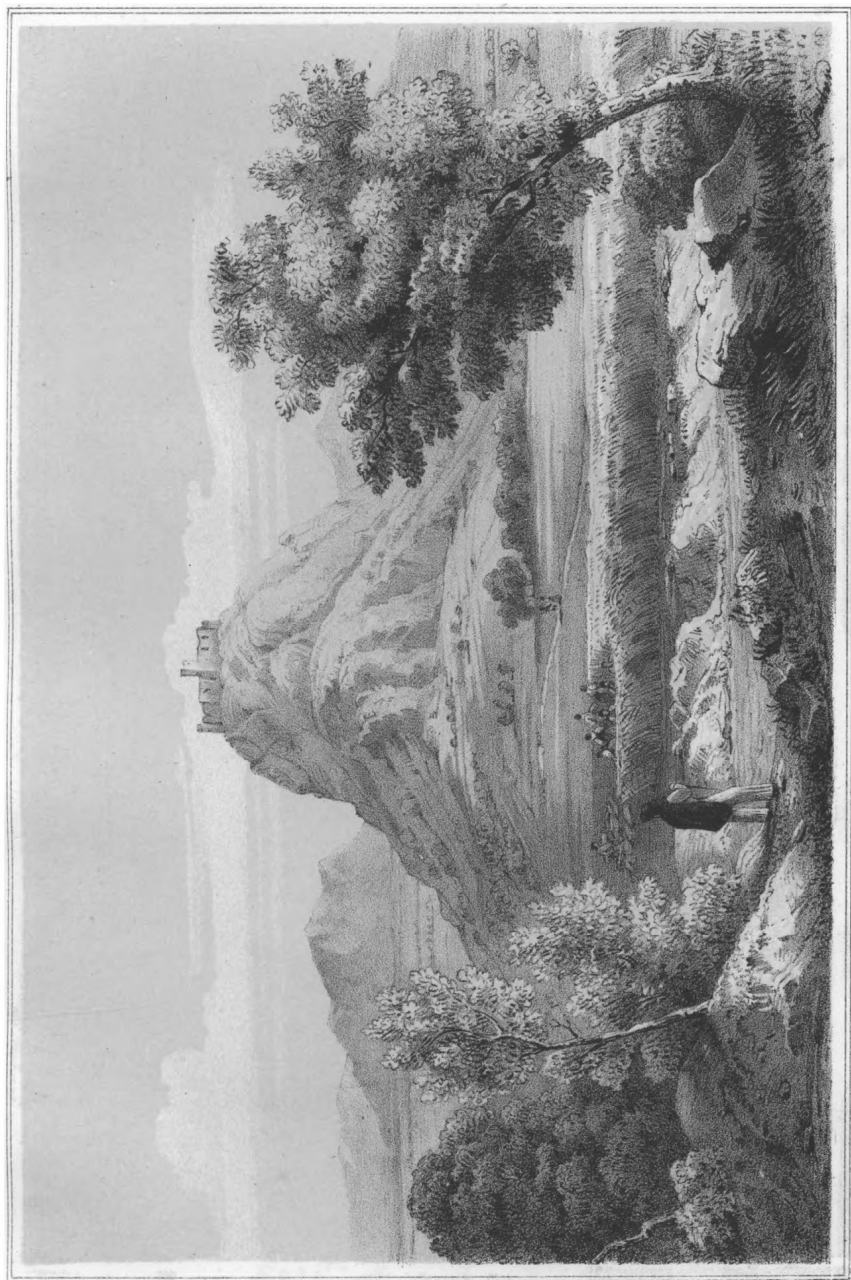

Siedmeyer, M. & S. Inverness, Port.

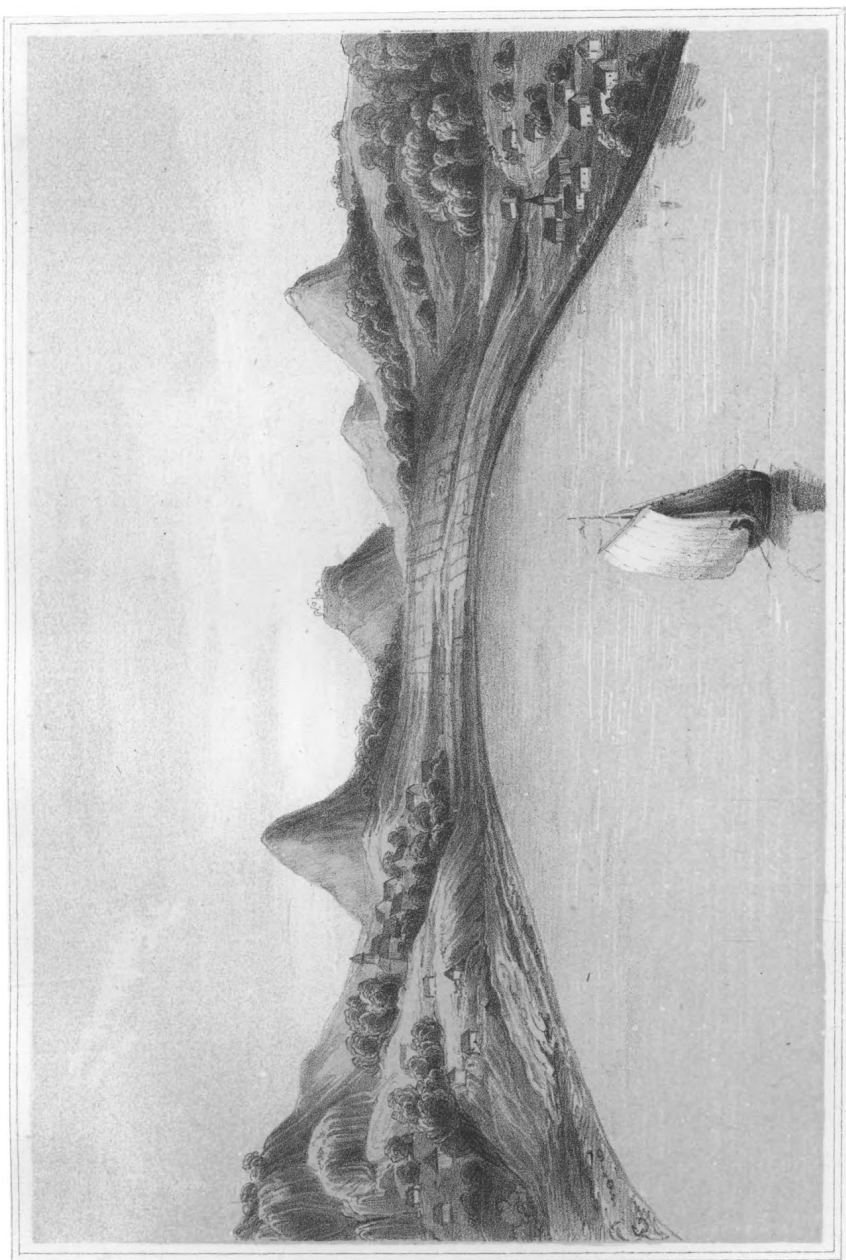
SZIGLIGET.

STREET.

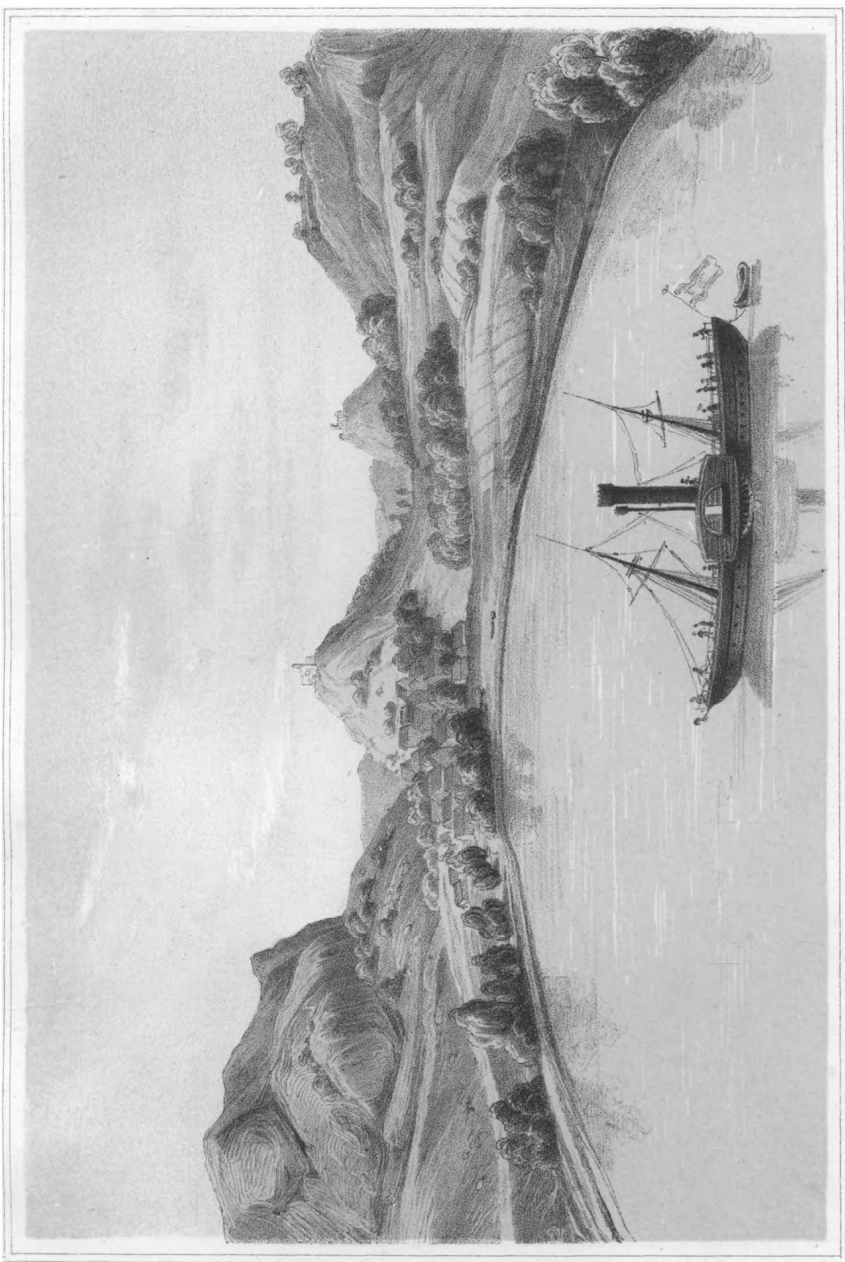

CSOBÁNCZ.

Az öböl és Badacsony keleti része.

Die Bucht und Ostseite von Badacsony.

Az öböl és Badacson nyugati része.

Die Bucht und Westseite von Badacson.

